T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

KASTAMONU İLİNİN AZDAVAY YÖRESİNDE EVLİLİK FENOMENİ

FATMA KARABEYİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PROF. DR. ALİ RAFET ÖZKAN

ŞUBAT - 2023
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıcatez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Fatma KARABEYİN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KASTAMONU İLİNİN AZDAVAY YÖRESİNDE EVLİLİK FENOMENİ

FATMA KARABEYİN
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN:PROF. DR. ALİ RAFET ÖZKAN

Bu çalışma, Kastamonu ili sınırları içerisinde yer alan Azdavay yöresi evlilik fenomeni üzerine yapılmış bir çalışmadır. İnsan hayatının, doğumdan ölüme kadarki süreçte geçirdiği önemli evreler vardır. Halk biliminde bunlara geçiş dönemi adı verilmektedir. Geçiş evreleri ana hatlarıyla doğum, evlenme ve ölüm şeklinde üç bölüme ayrılabilir. Bu çalışmada ise evlilik evresi ele alınacaktır. Kastamonu ili yedi bin yıllık kesintisiz tarihi ile Hitit, Roma ve Bizans İmparatorluğuna, Danişmentler, Selçuklular, Candaroğulları, İsfendiyaroğulları, Osmanlı İmparatorluğu gibi pek çok devlete ev sahipliği yapmıştır. Etnik ve dini farklılıklara sahip bu devletler bölgeye zengin kültürel miras bırakmıştır. Kastamonu' nun köklü tarihi içerisinde Azdavay da önemli bir yere sahiptir. Evlenme geleneğinde farklı uygulamalara rastlansa da genel yaygın uygulama kız isteme, söz, nişan, kına, düğün günü şeklinde sıralanmaktadır. Yöreye ait çalışmamızda evlilik sürecinin her aşamasını barındıran düğün öncesi, düğün sırası ve düğün sonrasında yer alan geleneksel uygulamalara yer verilecektir. İnançların, toplumdaki kültürel değerleri oluşturmada güçlü etkisi vardır. Hayatın geçiş dönemlerinden biri olan evlenme törenleri hem sözlü kültür ürünlerini hem de ritüelleri içerir. Bu çalışmayla, Azdavay yöresi evlilik geleneğinin bundan yaklaşık 70-80 yıl önceki durumunu saha araştırması ile tespit edip, o dönemdeki gelenek ve göreneklerini ortaya koymak amaçlanmıştı.

ANAHTAR KELİMELER: Azdavay, Geçiş Dönemleri, Evlilik, Halk İnanışı, Halk Uygulamaları.

Şubat 2023, 103 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

MARRİAGE PHENOMENON IN AZDAVAY REGION IN KASTAMONU PROVINCE

FATMA KARABEYİN

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE

DEPARTMENT OF PHILOSOPHY AND RELIGIOUS SCIENCES

SUPERVISOR:PROF. DR. ALİ RAFET ÖZKAN

This study is a study on the marriage phenomenon in Azdavay region, which is located within the borders of Kastamonu province. There are important stages in human life from birth to death. In folklore, these are called transitional periods. Transition phases can be broadly divided into three parts: birth, marriage and death. In this study, the marriage phase will be discussed. With its uninterrupted history of seven thousand years, Kastamonu has hosted many states such as the Hittite, Roman and Byzantine Empires, Danishments, Seljuks, Candarogullari, Isfendiyaroğulları, Ottoman Empire. These states with ethnic and religious differences have left a rich cultural heritage to the region. Azdavay also has an important place in Kastamonu's deep-rooted history. Although there are different practices in the marriage tradition, the general common practice is listed as asking a girl, promise, engagement, henna, wedding day. In our study of the region, the traditional practices that take place before the wedding, during the wedding and after the wedding, which include every stage of the marriage process, will be included. Beliefs have a strong influence on forming cultural values in society. Marriage ceremonies, which are one of the transition periods of life, include both oral culture products and rituals. With this study, it was aimed to determine the situation of marriage tradition in Azdavay region 70-80 years ago with field research and to reveal the traditions and customs of that period.

KEYWORDS: Azdavay, Transition Periods, Marriage, Folk Belief, Folk Practices

February 2023, 103 Pages

TEŞEKKÜR

Covid-19 salgını sürecinde başlayan yüksek lisans tezimi, zahmetli bir sürecin sonunda tamamlamış bulunmaktayım. Bu çalışmada birçok kişinin emeği geçmiştir. Öncelikle danışmanım Prof. Dr.Ali Rafet Özkan'a, eğitim hayatım boyunca maddi, manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili aileme, alan araştırması yaparken destek olan yerel kurumlara ve müdürlüklere, kaynak şahıslara ulaşmada yardımcı olan Ayhan Bakır'a, Azdavay yöre halkına sonsuz teşekkürlerimi ve minnettarlığımı sunarım.

Fatma KARABEYİN

Kastamonu, 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI ..... **ii**
TAAHHÜTNAME ..... **iii**
ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
TEŞEKKÜR ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ ..... **ix**
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **x**
1. GİRİŞ **1**
1.1 Çalışmanın Amacı 5
1.2 Çalışmanın Yöntemi 6
1.3 Çalışmanın Önemi 6
1.4 Çalışmanın Planı 6
1.5 Çalışmanın Sınırlılıkları 6
2. AZDAVAY İLÇESİNİN TANITIMI **7**
2.1 Azdavay İlçesinin Tarihçesi 7
2.2 Coğrafi Yapısı 7
2.3 İklim ve Bitki Örtüsü 8
2.4 Nüfus ve İdari Yapı 8
2.5 Ulaşım 9
2.6 Eğitim 9
2.7 Sağlık 9
2.8 Kültür ve Turizm Değerleri 9
2.8.1 Çatak Kanyonu 9
2.8.2 Anıt Ağaç 10
2.8.3 Medil Mağarası 10
2.8.4 Saray Şelalesi 10
2.8.5 Yanık Ali Konağı 11
2.8.6 Âşıklar Köprüsü 11
2.8.7 Yöresel Kıyafetler 11
3. KASTAMONU EVLİLİK GELENEKLERİ VE ADETLERİNE GENEL BAKIŞ **13**
4. AZDAVAY YÖRESİNDE EVLİLİK FENOMENİ **21**
4.1 Düğün Öncesine Dair Uygulamalar 21
4.1.1 Evlilik Çağı 21
4.1.2 Kız Bakma- Kız Görme 22
4.1.3 Ev Görme 23
4.1.4 Dünürlük (Kız İsteme) 24
4.1.5 Söz Kesme 27

4.1.6 Şerbet İçme (Ağır Nişan) 28
4.1.7 Çeyiz Serme 29
4.1.8 Urba Görme 31
4.2 Düğün Esnasındaki Uygulamalar 31
4.2.1 Sepet 31
4.2.2 Kına 32
4.2.3 Hak 35
4.2.4 Gerdek 44
4.3 Düğün Sonrasına Dair Uygulamalar 46
4.3.1 Semet 46
4.3.2 Evirlik 47
4.4 Azdavay Düğününde Eğlence ve Yemek 47
4.5 Azdavay Düğünlerinde Giyim-Kuşam 48
4.5.1 Yaşmak 48
4.5.2 Duvak 48
4.5.3 Yağlık 49
4.5.4 Takke 49
4.5.5 Paçalık 49
4.5.6 Entari(Gelinlik) 50
4.5.7 Yelek 50
4.5.8 Ön Bezi 51
4.5.9 Kuşak 51
4.5.10 Bürgü 51
4.6 Ağaç Evliliği 51
5. YÖNTEM 58
5.1 Araştırmanın Problemi 58
5.2 Araştırmanın Amacı 59
5.3 Verilerin Toplanması ve Veri Analizi 59
5.3.1 Betimsel Analiz 61
5.3.2 İçerik Analizi 62
6. SONUÇ 64
KAYNAKLAR 67
EKLER 76
EK A DÜĞÜN GÖRSELLERİ 76
EK B ARAŞTIRMA SORULARI 103

ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil A1.Gelinin ellerine kına yakılma anı. 76
Şekil A2.Hak günü hakçıların kale kurması. 77
Şekil A3.Hakçıların haka giderken taktıkları yaşmak 78
Şekil A4.Duvak. 79
Şekil A5.Düğünde sağdıçların taktığı yağlık. 80
Şekil A6.Yörede kadınların taktığı takke, fes. 81
Şekil A7.Paçalık. 82
Şekil A8.Entari(Gelinlik). (Saniye Tülek'e ait 1956 yılından kalma bir gelinlik.Azdavay Halk Eğitim Merkezi) 83
Şekil A9.Yelek. 84
Şekil A10.Ön Bezi. 85
Şekil A11.Kuşak 86
Şekil A12.Bürgü. 87
Şekil A13. Ok 88
Şekil A14.Çeyiz Sandığı. 89
Şekil A15.Gelin Alma Töreni (Hak) 90
Şekil A16.Haka giden kadın resmi. 91
Şekil A17.Elinde su testisi taşıyan bürgülü hakçı kadın. 92
Şekil A18.Gelin ile damat. 93
Şekil A19.Kuşak dokuyan kadın. 94
Şekil A20.Ön bezi dokuyan kadın. 95
Şekil A21.Azdavay-Çocukören Köyü-Ortaköy mahallesinde bulunan nikah ağacı(Nikah Armudu). 96
Şekil A22.Azdavay-Çocukören Köyü-Ortaköy mahallesinde bulunan nikah ağacı(Nikah Armudu). 97
Şekil A23.Azdavay-Çömlektepe Köyü-Öskem mahallesindeki nikah ağacı. 98
Şekil A24.Azdavay-Çömlektepe Köyü-Öskem mahallesindeki nikah ağacı. 99
Şekil A25.Köy helvası. 100
Şekil A26.Köy çöreği. 101
Şekil A27.Davul-zurna- köçek ekibi. 102

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

AKM : Atatürk Kültür Merkezi
akt : aktaran
c : cilt
çev : çevirmen
drl : derleyen
DT: Doğum Tarihi
gb : gibi
km : kilometre
K.Ş. : Kaynak Şahıs
K.T.B. : Kültür ve Turizm Bakanlığı
M.Ö. : Milattan Önce
S : Sayı
ss : sayfa sayısı
TTK : Türk Tarih Kurumu
vb : ve benzeri
YKY : Yapı Kredi Yayınları

1. GİRİŞ

Din, kültürü oluşturup ona yön veren en önemli öğelerin başında gelir. Dini, yapısı gereği toplum gerçeğinden uzak tutmak mümkün değildir. Arkeolojik verilere baktığımızda tarihin hiçbir döneminde, dini inançlardan mahrum bir topluma rastlanılmamıştır. Din, ona inanan bireyleri manevi çatısı altında bir araya getirerek toplumsal düzeni ve dayanışmayı sağlamıştır. Aynı zamanda din, halk kültürünün oluşmasına da katkı sağlamıştır.

Geçmişten günümüze hayatın önemli anları olarak ifade edebileceğimiz ve insanlara genellikle bir öncekine nispetle yeni statüler kazandıran geçiş evreleri, birçok inanç, ritüel ve uygulamaların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda dinler; doğum, evlenme ve ölüm gibi insan hayatının en önemli geçiş anları üzerinde önemle durmuş ve onlarla ilgili olarak birtakım düzenleme yapmıştır. Evlilik, bu geçiş dönemlerinin en önemlisidir. İnsanlar tarafından neslin devam ettirilmek istenmesi fıtri bir durumdur. İslam inancına göre "neslin korunması" ilkesi zorunlu olarak görülmüştür. Zaruriyet, bireyin yaşamı ve toplumun düzeni için vazgeçilmez olan zorunlu maslahatlardır. Genel olarak bu maslahatlar, zarûrât-ı hamse adıyla dinin, canın, neslin, aklın ve malın korunması şeklinde sınıflandırılmıştır (Bayar, 2020: 128).

İnsan hayatı doğumla başlar. Bu doğuma yasallık kazandırması açısından evlenme, toplumumuzda çok önemli bir olgudur. Evlilik ile birlikte aile unsuru ortaya çıkar. Aile, toplumun en küçük yapı taşını oluşturur. Aile birliğinin oluşması için evlilik şarttır. Aile birliğinin oluşması demek, toplumun da birliğinin oluşması demektir. Bundan yola çıkarak evlenmenin evrensel bir unsur olduğunu söyleyebiliriz. Evliliği; kadın ve erkeğin bir araya gelip yaşamasını meşrulaştırmak için bir takım törensel uygulamalarla aile kurumunu oluşturmada atılan ilk adım olarak tanımlayabiliriz. Evliliğin, hem toplum tarafından hem de yasalar tarafından kabul görmesi gerekir. Evliliğin bütün toplumlarda eskiden beri süregelen bir unsur olduğu bilinmektedir.

Bu toplumlarda değişen tek unsur, evliliğe giden yolda uygulanan törenlerdir. Evlilik, bütün bireylerin hayatı boyunca bir takım uygulamalarla geliştirdikleri toplumsal unsurlarla dolu bir kavramdır. Evlilikler, pratikte kültürler arası birçok farklılık göstermektedir. Bu farklılığın sebebi; inançlar, yaşanılan coğrafyanın yapısı, kültürel birikim, sosyal öğelere yüklenen farklı değer yargılar vb şeyler olduğu söylenebilir.

Topluma ait pek çok kültür öğesi, gelenek, görenek, örf, adet, inanç, değer, ritüel her bir geçiş döneminde kendisini hissettirmektedir. Geçiş dönemlerini yaşarken gün ışığına çıkan bu unsurların en belirgin ve çeşitlilik gösterdiği merasimler evlenme düğünleridir. Evlenme süreci büyük ölçüde, dini inanışlara bağlı anlam ve önem taşıyan uygulama örneklerini bünyesinde barındırmaktadır. Evlilik, soyun sopun üremesi ve devamı gibi kutsal bir amaca hizmet eder (Ataman, 1992: 10).

Türkiye' de folklor kelimesinden bahseden ilk kişi Ziya Gökalp olmuştur. Kendisi, folklor kelimesinin karşılığı olan halkiyat terimini kullanmıştır. Oy (1997: 367)' a göre ''düğün, bayram, kandil, doğum, ölüm, ad koyma, kan kardeşliği gibi gelenekler; cin, peri, büyü, efsun, muska gibi halk inançları; türkü, mâni, masal, efsane, tekerleme, bilmece, atasözü gibi halk edebiyatı ürünleriyle halk musikisi, halk tiyatrosu ve halk oyunları halkiyatın başlıca konularıdır. XIX. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan ve İngilizce folklora (folk "halk, avam"; lore "bilim") terimiyle adlandırılan bu bilim dalının Türkçe' de kullanılan ilk karşılığı halkiyattır.''

Halkın bir yaşama biçimi olarak benimsediği ve uygulamalarla geçmişten günümüze canlı tuttuğu kültür öğelerinden oluşan ürünler, halkiyatın bilim olarak ortaya çıkışından önceki zamanlarda da vardı. Kökleri çok eski yüzyıllara uzanan bu ürünler durağan, müzelik değerler olmayıp hareketli, yaşayan, devamlı yeni ürünler doğuran bir yapıya sahiptir. Bu ürünler; alan araştırması, kaynak durumundaki kişilerden yapılan derlemeler ve geçmişteki şekillerinin yer aldığı yazılı kaynaklardan elde edilen bilgilerin değerlendirilmesiyle gün ışığına çıkarılmaktadır. Alan araştırmalarında gözlem, görüşme ve anket tekniklerini kullanan derlemeci veya

derleme ekibi, gerektiğinde kılavuz adı verilen ve derleme yapılacak alanı çok iyi bilen kişilerden de faydalanır (Oy, 1997: 368).

Çağın değişmesiyle birlikte insanların yaşam biçimleri de değişmektedir. Evlenme törenleri içerisindeki bazı uygulamalar da çağın getirilerine ve ortaya çıkan yeniliklere bağlı olarak değişmekte, yenilenmekte ya da ortadan kalkmaktadır (Ekici, 2007: 20-21). Türk gelenek tarihine baktığımızda bazı değerlerin günümüze kadar ulaştığını da görmek mümkündür. Türk kültürü; Orta Asya, Anadolu ve İslam kültürlerinin senteziyle oluştuğu için çok çeşitli ve zengin bir yapıya sahiptir (Altuntaş, 1997: 35-38).

Kültür, bir toplumun var oluş şekillerini oluşturan dinamik yapılardır. "Kültür veya medeniyet, bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi, iman, sanat, gelenek, görenek ve benzeri kabiliyet, hüner ve alışkanlıkları içine alan karmalık bir bütündür" (Tylor 1924: 1'den akt, Güngör, 1991: 47).

Örf-adet, gelenek ve görenekler 'temel kültür unsurları' olarak adlandırılır. Bu unsurlar insanın duygu, düşünce ve davranışlarına doğrudan etki etmektedir (Bahar, 2011: 112) Geleneği de çeşitli şekillerde tanımlamak mümkündür. Ekici (2007: 20)' nin belirttiği üzere gelenek;"Eskiden beri süre gelen, resmi olmayan bir biçimde elde edilen, kuşaktan kuşağa aktarılan ve dönemin ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli ölçüde değişmeye, gelişmeye izin veren bilgi, hareket, ürün üretme ve kullanma tarzıdır." Gelenek ana hatlarıyla, kuşaktan kuşağa devreden bilgiler, töreler ve davranışlardır. Bu kültürel miras, tecrübeye dayalı bilgiler, törenler ve davranışlar sözlü kültür ürünlerinde arşivlenmektedir (Karataş, 2014: 138).

Hayatın geçiş evrelerinden biri olan evlenme törenleri hem sözlü kültür ürünlerini hem de ritüelleri bünyesinde barındırmaktadır. Evlenme törenleri; toplumun korunmasında, birlik ve bütünlüğün sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda evlenme törenleri, aile kurumunun meydana gelmesindeki ilk aşama

olarak kabul edilmektedir. Evlenme törenleri, kendine has birtakım uygulama ve pratikler eşliğinde icra edilmektedir (Eker, 2000: 19-20).

Evlenme törenleri, birtakım ortak uygulamalar dışında yöreden yöreye farklılık gösteren geleneksel ve modern yöntemlerle yerine getirilmektedir. Modern yaşamda evliliğin, bazen basit bir düğün töreniyle geçiştirildiği görülmektedir. Küçük yerleşim birimlerinde ya da kırsalda ise evlilik sürecine büyük önem verilmekte, birçok anlam taşıyan uygulamalarla evlenecek olan çiftler bir araya getirilmektedir. İşte bu uygulama ve törenlerin anlamlarının, halkbilimi açısında çözümlenmesi büyük önem taşımaktadır. Kırsalda görülen evlenme törenleri, birçok uygulama ve seremoniyle örülü olup karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu uygulama ve seremoniler farklı din ve inanış katmanıyla iç içe geçtiği için onları birbirinden ayırt etmek oldukça zordur (Koç, 2016: 260-261).

Eker (2000: 20)' e göre''Evlenme törenlerinin hemen her adımında karşımıza çıkan, Türk toplumunun ortak kabulleri olan ritüeller, 'gösterme, koruma, temizleme, bereket getirme, mutluluk temin etme, soy sop, sakınma, birleştirme, mutsuzluk, armağan' gibi pek çok gruba ayrılmaktadır. Bu ritüeller, evlilikten beklenen gerçek amacı yansıtmaktadır. Yapılış amaçlarına kategorize edilen bu ritüellerin birçoğu, Eski Türk İnanç sistemindeki Gök Tanrı ve Şamanist unsurlarla ilgilidir.''

Dünyanın bütününe baktığımızda evlenme olayı, tören, adet, gelenek ve görenek bakımından çok büyük çeşitlilik arz etmektedir. Evlilik törenlerinin bütün aşamaları, bağlı bulunduğu kültürün kurallarına ve kalıplarına uydurularak gerçekleştirilir (Gönen, 2011: 46).

Bireyin içinde yaşadığı kültür unsurları, evlenme adetlerine fazlasıyla yansımaktadır. Evlenme adetleri, toplumun kültürüne ilişkin durumların ortaya çıktığı önemli bir zemindir ve toplumun sosyal çerçevesini belirler. Pek çok toplum için evlenme törenleri özel ve anlamlıdır. Bu törenler; toplumsal birliğin sağlanmasına, insanların

kaynaşmasına, dayanışma içinde olmasına ve kültürün yaşatılmasına katkıda bulunur (Çalışkan, 2019: 414).

Evlilik; kültürün birinci unsuru olan insan yaşamındaki üç önemli geçiş evrelerinden biri olup, en hareketli ve en renkli olanıdır. Topluma ait olan âdetlerin, geleneklerin, inanışların, uygulamaların ve ritüellerin çoğu geçiş dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. Bu âdet ve uygulamalar özellikle toplum tarafından kutsiyet atfedilen evlilik törenlerinde karşımıza çıkar. Toplum, evlilik kurumuna karşı sevgisini, saygısını, değer yargılarını yaptıkları eylemlerle ifade eder. Yeni kurulacak olan ailenin birliği, beraberliği ve mutluluğu için uğurlu ve mübarek sayılan her türlü uygulama gerçekleştirilir. Evlenme merasimlerinde gerçekleştirilen âdet ve uygulamaların temelinde din ile birlikte Türk toplumunun dünyayı algılama şekli yatar. Çalışmamız bu bağlamda, Kastamonu iline bağlı Azdavay yöresine ait evlilik âdetlerini ortaya koymaktadır. Günümüzde, Azdavay yöresine ait âdetlerin büyük bir bölümü uygulanmıyor olsa da, eskiden uygulanan âdetlerin bir kısmı halk tarafında yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Her yörenin kendine has bir takım adetleri vardır. Bunlar gelenek-görenek olarak nesilden nesle aktarıla gelen bir takım uygulamalardır. Sözlü geleneğin güçlü örnekleri olan bu âdetler, zaman içinde değişime uğramakta ya da unutulmaktadır. Bundan dolayı unutulmaya yüz tutmuş bu değerlerin kayıt altına alınması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu çalışmada Azdavay yöresinin tespit edilen köylerinde saha araştırması yapılıp, literatür taraması ile çeşitli bulgular ortaya konmuş; eski evlilik adetleri, gelenek-görenekleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı; Kastamonu ili Azdavay yöresinde geçmişten günümüze taşınmış evlilik fenomeninin tanıtılması, diğer bölgelerden farklı olarak yörede uygulanan gelenek ve göreneklerin ortaya çıkartılmasıdır.

1.2 Çalışmanın Yöntemi

Araştırmada "alan araştırması" yöntemi kullanılacaktır. Araştırmanın seyrinde gözlem, görüşme, soru, cevap, tasvir metodu, karşılaştırma metodu, literatür taraması ve kaynak taraması gibi nitel veri toplama metotlarına yer verilecektir.

1.3 Çalışmanın Önemi

Kastamonu ili Azdavay yöresi köklü bir tarihe sahip olmasına rağmen yörenin kültürü, özellikle evlilik fenomeni üzerine neredeyse hiçbir çalışma yapılmamıştır. Bu boşluğu doldurması açısından çalışmamız önem arz etmektedir.

1.4 Çalışmanın Planı

Çalışmada aşağıda belirtilen plana göre ilerleme sağlanacaktır:

- Azdavay yöresini tanıtan kaynakların toplanması,
- Azdavay yöresiyle ilgili daha önce yapılmış olan çalışmaların toplanması,
- Görüşme yapılacak köylerin ve kaynak şahısların belirlenmesi,
- Görüşmenin yapılacağı zaman aralığının belirlenmesi,
- Kaynak şahıslara yöneltilecek soruların belirlenmesi,
- Yazılı kaynak taramasının yapılması,
- Toplanan verilerin yazıya geçirilmesi,

1.5 Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma Kastamonu ili Azdavay yöresi evlilik fenomenini kapsamaktadır. Örnek model olarak 17 köy tespit edilerek çalışmanın alanı sınırlandırılmıştır. Azdavay yöresindeki bu model köyler, komşu köyler ile inanç ve etnik köken olarak benzer özellik taşımaktadır. Görüşme yapılan kişiler, orta yaş ve üzeri olarak sınırlandırılmıştır.

2. AZDAVAY İLÇESİNİN TANITIMI

2.1 Azdavay İlçesinin Tarihçesi

Kastamonu iline bağlı Azdavay İlçesi, 12.02.1945 tarih ve 4869 sayılı Kanun ile ilçe olmaya hak kazanmıştır. 1 Nisan 1946 tarihinden itibaren ilçelik fonksiyonunu yürütmeye başlamıştır. Azdavay daha önce Daday İlçesi'ne bağlı bir bucaktı. Ancak, mesafeden kaynaklı resmi işlerin yürütülmesinde yaşanan sıkıntılar gibi sebeplerden dolayı ilçe olmuştur. İlçe tarihi hakkında yapılan araştırmalar neticesinde; ilçenin değişik zaman dilimlerinde, Paflagonyalılar, Etiler, Lidyalılar, Helenler, Romalılar ve Bizanslar'ın istilasına uğradığı tespit edilmiştir. Candaroğulları Beyliği zamanında Kastamonu Sancağına bağlı 36 kadılıktan biri olarak idare edilmiştir. 1460 yılında Fatih Sultan Mehmet Kastamonu'yu alınca Azdavay da Osmanlı topraklarına katılmıştı. Kaynaklarda Azdavay, Osmanlı döneminde Daday'a bağlı kadılık olarak görülmektedir. Kayıtlara göre Daday 1868 yılında Kastamonu'ya bağlı ilçe haline gelince, Azdavay da Daday İlçesi' ne bağlı nahiye haline gelmiştir. Cumhuriyetten sonra, 4869 sayılı yasa ile 01.14.1946 tarihinde Azdavay ilçe olmuştur. Ancak ilerleyen yıllarda Pınarbaşı, Azdavay'a bağlı 26 köyü kendi sınırlarına katarak belirtilen kanunla 1988 yılında ilçe olmuştur. Bu sebeple 84 köyü olan Azdavay'ın köy ve nüfus sayısı azalmıştır. Sınır komşusu olan Ağlı' nın da ilçe yapılmasıyla Azdavay'ın köy sayısı 49'a düşmüştür (https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63811/azdavay.html).

2.2 Coğrafi Yapısı

Azdavay İlçesi, Kastamonu İl merkezinin Kuzey Batısında yer alır. İlçe 840 km^2'lik bir yüz ölçümüne sahiptir. İlçe merkezinin rakımı 830 metre olup, iklimi Karadeniz iklimidir. Kışları kar yağışlı, ilkbahar ve sonbahar yağmurlu, yaz mevsimi sıcak geçer. Yörenin arazisi engebeli bir yapıya sahiptir. İlçe genel anlamda geniş ormanlarla kaplıdır. İlçe, doğuda Ağlı, kuzeyde Doğanyurt, kuzeydoğuda Küre,

kuzey batıda Şenpazar, batıda Pınarbaşı, güneyde Daday ile komşudur. İlçenin en belirgin akarsuyu Devrekâni Çayı'dır. Bu çay, Cide ilçesi sınırından Karadeniz'e dökülür. İlçede, Koca Çay ve Valay Çay' ı şeklinde isimlendirilen akarsular da mevcuttur. İlçe' de halk, toprakları kendi ihtiyacına göre ekip biçmektedir. Kaya fındığı yöreye özgü yetişmektedir. Bu fındığın diğer türlerinden farkı, kalın kabuklu, lezzetli ve besin değerinin yüksek olmasıdır. Orman sahası geniş olan ilçede kerestecilik yaygındır. Buradan elde edilen keresteler mobilyacılıkta kullanılır (https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63811/azdavay.html).

2.3 İklim ve Bitki Örtüsü

Azdavay Küre Dağları Milli Park'ı içinde yer alır. Orman; kayın, köknar meşesine, endemik bitki türlerine, yalancı maki türlerine ev sahipliği yapmaktadır. İlçe, bitki örtüsü bakımından zengindir. Yüksek alanlarda köknar ve çam ormanları, daha alçak bölgelerde ise geniş yapraklı meşe ve kayın ağaçları yer almaktadır. Maki türlerinde ise şimşir ve yabani kiraz yaygındır. İlçede; meşe, çam, kavak, kayın, ceviz, kestane, ıhlamur, kiraz, elma, armut, fındık, dut, çınar, söğüt, köknar, gürgen, dişbudak, kızılağaç gibi adını sayamadığım birçok ağaç türü ile şimşir, kiren denilen kızılcık, avu denilen orman gülü, gül, yaban kirazı, kurtbağrı, ayı üzümü, böğürtlen, eğrelti otu gibi zengin ağaççıklar bulunmaktadır (https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63811/azdavay.html).

2.4 Nüfus ve İdari Yapı

İlçeye bağlı 4 mahalle ve 49 köy bulunmaktadır. İlçede bulunan mahalleler: Bahçelievler, Karşıyaka, Merkez, Yeni Mahalle'dir. İlçede bulunan köyler: Sabuncular, Ahat, Sada, Kayabaşı, Bakırcı, Yumacık, Akcaçam, Dereyücek, Maden, Samancı, Alacık, Zümrüt, Çömlektepe, Kurtçular, Kayaoğlu, Aliköyü, Hocaköy, Gümrütler, Başakçay, Aslanca, Kerpiçilk, Maksutköy, Yeşilköy, Kolca, Başakçay,

Karakuşlu, Başören, Çakıroğlu, Hıdırlar, Topuk, Karahalılar, Evlek, Üyük, Göktaş, Çamlıbük, Söğütpınar, Çocukören, Derelitekke, Gecen, Kanlıdağ, Gültepe, Kırmacı, Tomrukköy, Kırcalar, Sarayköy, Kozluören, Sıraköy, Mehmetçelebi, Sarnıçköy, Tasköy' dür. Son verilere göre ilçenin merkez nüfusu, 3561 iken köylerde yaşayan nüfus, 3634'tür. Böylelikle ilçenin toplam nüfus, 7195'tir (https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63811/azdavay.html).

2.5 Ulaşım

Kastamonu merkez ile Azdavay arası 75 km olup, vasıta ile ortalama 1 saat 15 dakika sürmektedir. Merkez ile ilçe arasında, gün içerisinde saat başı toplu taşıma aracı sefer düzenlemektedir.

2.6 Eğitim

Verilere göre ilçede okuryazarlık oranı %83'tür. İlçede Okul Öncesi Eğitim veren okul sayısı 1'dir. Aynı zamanda ilçede 2 adet İlkokul, 2 adet Ortaokul, 1 Adet Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır (https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63811/azdavay.html).

2.7 Sağlık

İlçede 1 adet İlçe Hastanesi ve 1 adet Aile Hekimliği mevcuttur (https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63811/azdavay.html).

2.8 Kültür ve Turizm Değerleri

2.8.1 Çatak Kanyonu

Çatak Kanyonu, merkeze 7 km uzaklığıyla ilçenin en önemli turizm alanıdır. Kanyona ulaşımın 6 km' lik kısmı araç ile sağlanırken, 1 km' lik kısmı dağ içindeki

yürüyüş parkuruyla sağlanmaktadır. Kanyonda, 900 m. yüksekliğe sahip gözetleme terası bulunmaktadır. Verilere göre dünyanın 4. büyük kanyonudur. Çatak Kanyonu'nun7 km' lik alanı yüzerek veya bot ile geçilebilmektedir. Kanyon, doğa ve macera turizmi için oldukça elverişlidir. Seyirlik terasından kilometrelerce uzaklıktaki alan izlenebilmektedir. Kanyon, Çatak köprüsünün 1-2 km ilerisinden başlayıp, Nalbantoğlu' nu geçerek İnönü'ne kadar aralıksız devam eden bir rota izler (https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63811/azdavay.html).

2.8.2 Anıt Ağaç

Azdavay ilçesine bağlı Hoca Köyünde yaklaşık 740 yıllık (Ağacın yaşı Orman Bakanlığının gönderdiği heyet tarafından tespit edilmiştir.) çam ağacı mevcuttur. Günümüze kadar ulaşmış olan bu ağacı Kastamonu Valiliği tarafından koruma altına alınmıştır. İlçeye gelen birçok turist tarafından ziyaret edilmektedir (https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63811/azdavay.html).

2.8.3 Medil Mağarası

Mağara, Azdavay ilçe merkezine 6 km uzaklıktadır. Buraya ulaşım 3,5 km' si araçla, 2,5 km' si yaya yürüyüşü ile sağlanmaktadır. Bu mağara, Karakuşlu Köyü´ne bağlı Ayvat Mahallesi'nde yer alan ormanlık içindedir. Mağaranın, M.Ö.' ki dönemlerde bir yaşam alanı veya ibadethane olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Mağaranın doğu tarafında taşlardan yapılmış bina yıkıntılarına rastlanılmıştır. Aynı zamanda mağara içindeki havanın astım hastalarına iyi geldiği düşünülmektedir. Mağara bu şifahi özelliğinden dolayı da ziyaret edilmektedir (https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63811/azdavay.html).

2.8.4 Saray Şelalesi

Şelale, Azdavay şehir merkezine yaklaşık 13 km mesafede olan Saray Köyü'nün batısında yer almaktadır. Şelale doğaseverler tarafından ziyaret edilmektedir. Ayrıca

Saray Köyü'nde Bizanslılar zamanında inşa edildiği tahmin edilen kilisenin molozları bulunmaktadır. Burada aynı zamanda geçmiş dönemlerde bir kervansaray inşa edilmiştir. Ancak sadece varlığı bilinen bu yapıları, Saray köyü halkı tarafından korunamamıştır (https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63811/azdavay.html).

2.8.5 Yanık Ali Konağı

Bu konak, Azdavay İlçesi'ne bağlı Başören Köyü'nde yer almaktadır. Konak, "Küre Dağları Eko Turizm Derneği"nce Avrupa Birliği'nin desteğiyle özüne uygun restore edilip, hizmete sunulmuştur (https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63811/azdavay.html).

2.8.6 Âşıklar Köprüsü

Âşıklar Köprüsü, Azdavay ilçesinin sembolik yapılarından biridir. Köprünün tarihi yaklaşık bir buçuk asır öncesine dayanmaktadır. Köprü aşk üzerine sembolik bir misyona sahiptir. İlçenin merkezinde yer alan köprü, yöreye gelen kişiler tarafından ziyaret edilmektedir (https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63811/azdavay.html).

2.8.7 Yöresel Kıyafetler

Azdavay'ın kendisine has yöresel kıyafeti mevcuttur. Yazma, tekke, entari, yelek (delme), kuşak, ön bezi, paçalı dondan oluşan dikimi tamamen el emeğine dayalı bu kıyafetler yaklaşık 600 yıllık geçmişe sahiptir. Bu kıyafetler hala günlük yaşamda kullanılmaktadır. Zamanın çok gerisine ait olan bu yöresel kıyafetler, ilçeye gelen yerli ve yabancı turistlerin de ilgisini çekmektedir. Kuşak ve ön bezi yörede bulunan usta eller tarafından dokunmaktadır. Tekke denilen ve başa takılan fes de el işçiliğine dayalı özel olarak yapılır. Bu yöresel kıyafetler, gelenek halinde anneden kıza, kayınvalideden geline miras olarak bırakılmaktadır. Yöredeki kadınların, yöresel kıyafetleri günlük yaşamın her alanında kullandığı görülmektedir. Anadolu'nun birçok yerinde özel törenler dışında artık yöresel kıyafet giyilmemektedir. Bunun

aksine Azdavay kadını, kendi yöresine özgü giyim folklorunu yaşatmaya devam ettirmektedir (https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63811/azdavay.html).

3. KASTAMONU EVLİLİK GELENEKLERİ VE ADETLERİNE GENEL BAKIŞ

Aile bir toplumun en temel yapı taşıdır. Geçmişten günümüze Türk toplumu, aile kurumuna oldukça önem vermiştir. Bu bağlamda Türkler için aile, kültür öğelerinin en önemlilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Evlilik merasimleri ise Türklerin kendi ailesini oluşturmada attıkları ilk adımdır (Berber, 2009: 2).

Vardar (2010: 7)'a göre,"toplumlara miras olarak aktarılan gelenek ve göreneklerini, örf ve adetlerini, inançlarını, değer yargılarını, törensel bir tarzda ortaya koyan evlilik fenomeni, Türk kültürünün en önemli ve temel unsurlarından biridir." Evlenme; yuva kurmak, ocağın tütmesi, zürriyet gibi toplumsal ve kutsal bir zemine dayandırılmıştır. Geçmişten günümüze kadar bütün evlenme törenlerinin, coşkulu, eğlenceli ve gösterişli olmasına büyük özen gösterilmiştir (Ataman, 1992: 1). Düğünler evliliğin alt başlığı gibi görünse de, evlenme fiilinin duyurulduğu, evlenecek olan çiftlere bir takım hediyelerin verildiği ve yardımların yapıldığı, kadın ve erkeğin birlikteliklerinin meşruluk kazandığı törenlerdir (Üstündağ, 2018: 39).

Bazı bireyler evlenme törenlerini, inançlarının gereğine ve toplumun direttiği unsurlara göre gerçekleştirirken; bazıları da kendi isteklerine göre, geleneğin dışında bir tarzla gerçekleştirirler. Yinede genel anlamda her düğün, az da olsa içinden çıktığı toplumdan bir parça taşır. Evlilik, geleneksel ya da modern törenlerle gerçekleştirilse de özünde geleneksel ve dini şifreler barındıran bir ritüeldir (Donuk, 1981: 164). Evlilik, bir kadın ve bir erkeğin birlikteliğiyle hayatlarına yeni bir başlangıç yapmalarını sağlayan, en önemli geçiş dönemlerinden biri olan ritüeller bütünüdür (Üstündağ, 2018: 39).

Santur (2005: 383-384); Kastamonu ilindeki evlilik merasiminde uygulanan gelenek ve görenekler kendisine has adet ve inanışları bünyesinde barındırır. Bu geleneklerin bazıları tüm ilde geniş yer tutarken, bir bölümünün ilçede, hatta köy düzeyine kadar

indirgenebileceğinin mümkün olduğunu söylemiştir. Geçmiş dönemlerde, Kastamonu yöresindeki bütün evlilikler; evlilik isteğinin açığa çıkması, kız arama, kız görme, dünürlük, kız isteme, söz kesme, şerbet içme, kına, hak, gerdek, semet aşamaları ile gerçekleştirilmiştir.

Demir (2005: 370), Kastamonu ilinde evlilik geleneklerinin;"kız bakmaya gitme, dünürlük, söz kesme, şerbet içme, çeyiz serme, nişan, düğün tarihinin belirlemesi, okuyucu kadınların düğünü ahaliye okuması, gelin hamamının yapılması, damat tıraşı, düğünde silah atılması, davul zurna eşliğinde kız ve erkek eğlencelerinin yapılması, at ve kağnı arabası ile gelin almaya gidilmesi, kafile halinde gelinin alınması, gelin görme, gerdek gecesi ve gerdek sonrası sabahı, semet" aşamaları ile gerçekleştiğini belirtmiştir.

Zengin (2008: 49-53) de Kastamonu ilindeki evlilik aşamalarını; "Gençlerin evlenme isteklerini belirtmeleri, kız kaçırma, beşik kertmesi, kız bakma, kız isteme, sözlenme, nişan daveti ve nişan seremonisinin yapılması, başlık parası, kına gecesi, gelin alma, sağdıcın görevlerini yerine getirmesi, gerdek, düğünün başlangıcı ve bitişi" şekilde kategorize etmiştir.

Erdoğdu (2008: 137-175) da evlilik sürecinde uygulananları;"Kız görme, dünürlük, söz kesimi, şerbet içme, urba görme, ağır basma, ev görme, karşılıklı kız değiştirme (berder), beşik kertmesi, bohça yapma, dürü, sandık basma, gelin hamamı, sepet, kına, hak, gerdek, semet, evirlik" şeklinde sıralamaktadır.

Kastamonu iline bağlı İnebolu ilçesindeki evlilik adetlerinin;"Kız bakma- kız görme, kız isteme, söz kesme, nişan hazırlığı, nişan (şerbet içme), börek gecesi, imkânı (izinlime), kına, hak, damat giydirme, damat yoğurtlanması, sandık üzerine oturma, kapı tutma, görümce oku, görümce tavuğu, yumurta atma, gelini damat evine konvoy hainde götürme, ezengülük, duvak açma, çeyiz asma, damadı gerdek odasına sokma, silah atma, söyletmelik, semet, kılıven, davul-zurna (meytar), köçek (soğuldak) gibi"

uygulamalarla gerçekleştiği ifade edilmiştir (Zengin, 2008: 120-122,134-135,137,138,140,152-154,174-177).

Kastamonu iline bağlı Taşköprü ilçesinde evlenme törenleri; "Kız bakma, görücü gitme, ev bakma, dünürlük, söz alma(yazma örtme), şerbet içme, ağır nişan, çeyiz serme, okunuk, ev düzme, çeyiz götürme, mevlit okutma, erkek kınası, kız kınası, haka gitme, söyletmelik, gerdek, semet, evirlik" sıralamasıyla yapılmaktaydı. Taşköprü yöresinde günümüzde; "Çeyiz serme, ev döşeme, çeyiz götürme, kız arkası, semet, evirlik" gibi uygulamalar artık yapılmamaktadır. Yörede düğünlerin geçmiş dönemlerde çarşamba başlayıp, cumaya kadar farklı seremonilerle sürdürüldüğü tespit edilmiştir (Atlı, 2019: 220).

Kastamonu ilinde erkek evlatlarının başını bağlamak isteyen ebeveynler ilk olarak aile büyüklerinin fikirlerine başvurmaktadırlar. Anne ve baba, diğer aile büyükleriyle hep beraber erkek evlatlarına münasip bir eş adayı arayışına girer (Vardar, 2010: 52). Arayış sonrası bulunan uygun eş adayının evine gidilir ve kız kendi evinde de gözlemlenir. Eğer erkek tarafı kızı ev haliyle de beğenirse evlilik sürecine girilmiş olunur. Bu aşamaya "görücü çıkma","kız alma","dünür gezme" gibi isimler verilmektedir (Örnek, 2014, s. 265'ten akt. Üstündağ, 2018: 42).

Evlenme merasimi içerisinde yer alan, düğün aşamasına gelmeden bir takım hazırlıklar yapılmaktadır. Kişinin evlenecek yaşa gelmesi, eş seçimi, görücü gitme, söz alma, nişanlılık gibi aşamalar kişinin, evlilik yolunda olduğunu göstermektedir. Düğün öncesi uygulanan bir dizi ritüel düğün aşamasına hizmet etmektedir. Düğünler ise evlenme sürecinin nihayete erdiği aşamadır (Üstündağ, 2018).

Kastamonu ilinde gerçekleşen evlilik adetlerinin ortak yanı; uygulanan ritüellerle evliliğin uğur getirmesi ve gelinin yeni evine zürriyet, bereket, bolluk getirmesidir denilebilir. Gelenek adı altında bazı uygulamalarla evliliğin hayırlı olup olmayacağı ortaya konmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda Santur (2005: 384)'un,"Seydiler'de istenme merasiminden önce oğlan ve kız tarafı hocaya kendileri için istihareye

yatmasını talep eder (1985 yılında). Hocanın gördüğü rüya güzel, rahatlatıcı bir rüya değildir ve bu işin hayırlı olmayacağı yorumu yapılarak bu evlilikten vazgeçilir" şeklinde elde ettiği bulgu bu duruma örnek verilebilir.

Oğlanın ailesi tarafından bulunup beğenilen kız, aile büyükleri tarafından uygun zamanda istenmeye gidilirdi. Kız tarafının da bu iş için gönlü olursa söz kesimi için tarih belirlenirdi (Vardar, 2010: 58). Daha sonra gelin ve damat tarafı söz kesimi için bir araya gelirdi. Bu söz merasimine komşular, eş dost ve akrabalar katılırdı. Cami hocası söz kesiminin hayırlı olması için duada ederdi. Gelen misafirlere duadan sonra şerbet ikram edilirdi. Şerbet içme, Cuma veya Pazar geceleri gerçekleştirilirdi. Şerbet içme âdetinin toplumdaki karşılığı kızın verildiğinin topluma duyurulmasıydı. Şerbet içmede aynı zamanda gelen misafirlere yemek ikram edilirdi. Söz kesme merasiminde sadece gelin adayına yüzük takılırdı. Söz kesme merasiminde aynı zamanda geline alınacak takılar, hediyeler, düğünün nasıl olacağı konuşulurdu. Şerbet içmekle, şerbetin tatlılığından istifade ederek aileler arasında ağız tadı oluşturmaya, bu sözleşmeyle bu merasim kutsanmaya çalışılmıştır. Yeni çiftleri, aileleri birbirine tatlılıkla bağlamak, gençlere mutluluk temin etmek amaçlanmıştır (Erdentuğ, 1971: 238). Söz kesiminde, bütün törensel uygulamalardaki maksat her iki tarafın anlaştığını göstermektir. Söz kesmenin tatlı bir içecekle kutlanması, sempatik büyü yoluyla tatlıdaki tatlılığı, yeni kurulacak akrabalığa, eşler arasındaki ilişkilere geçirmek, eşleri birbirine tatlı göstermek niyeti olmalıdır (Santur, 2005: 385).

Söz kesme ile evlilik sürecine dair ilk somut adım atılmış olurdu. İşin ciddiyeti üzerine bütün düğün sahiplerini ilgilendiren başlık parası, süt parası, hediyelik takı, ev eşyası, çeyiz gibi konular bu esnada konuşulurdu. Bu konular her ne kadar yöreden yöreye farklılık gösterse de; evlilik sürecinde damat tarafı, gelin tarafına göre adetleri uygulamada daha aktif olmak zorundaydı (Artun, 2005: 154). Söz kesildikten sonra kız herkesin elini öperdi. Bu aşamada geline el öpme parası

verilirdi. Sürecin sonunda oğlan evinin getirdiği lokum, çikolata, helva gibi tatlı yiyecekler bütün misafirlere ikram edilirdi (Vardar, 2010: 63).

Erdoğdu (2018: 400) çalışmasında Kastamonu'nun bazı ilçelerinde ahaliyi düğüne davet etme biçimlerini şu şekilde ifade etmiştir; "Daday, Azdavay çevresinde okuyucuya yumurta, buğday, un gibi hediyeler verilir. Cide çevresinde düğünden bir hafta önce 'okuluk' denilen ve içinde kesme şeker veya dövülmüş kahve bulunan renkli ya da beyaz külah kâğıtlar düğüne gelmesi arzu edilenlere dağıtılır. Bozkurt, Abana çevresinde düğün tarihinin tespit edilmesine 'düğün kurma' denir. Silah atılarak ve 'top helvası' dağıtılarak eşe dosta düğün duyurulur. Devrekâni, Küre çevresinde düğün böreği dağıtılarak davet yapılır".

Devrekâni çevresinde Pazartesi, Daday çevresinde Salı günü diğer yörelerde her iki günün birinde yaşlı birkaç kadın kendilerine verilen taşıt aracına yüklenmiş kız tarafı için alınan eşyaları kız evine getirirler. Buna Azdavay' da ve Daday'da sepet, Devrekâni' de ağır götürme gibi isimler verilir. Gelin evi için hazırlanan yiyecek yardımı da bu esnada götürülür. Kız evine gelen çeyiz, kız evinin topladıkları ile birlikte dua ile sandıklara yerleştirilir. Buna"sandık basma" denir. Bu törene de eş dost davet edilir. Kadınlar kendi aralarında eğlenirler (Erdoğdu, 2018: 401).

Kına merasimi, Türk kültürü içinde önemli bir yere sahiptir. Evlenme düğününden hemen önce kına gecesi düzenlenir. Kına gecesi içinde, hem eğlenceyi hem de matemi barındırır. Geleneğe göre geline yakılacak olan kına erkek evinden getirilir. Buna kına sinisi denilir. Kına merasimi;"Kız evinde gelinin akraba, eş dost, arkadaşlarıyla beraber toplanması ve kınanın yakılması eylemidir" (Üstündağ, 2018: 76). Bu gecede çeşitli ağıtlar eşliğinde kına yakılarak, gelin ağlatılmaya çalışılır. Bu gece gelinin baba evinde kalacağı son gece olması açısından da önemlidir.

Cide çevresinde Çarşamba günü güreş günüdür. Davulcular eşliğinde pehlivanlar güreşe tutulur. Tosya ve çevresinde helesa kız kınasında da erkek kınasında da oynanır. Gençler helesayı söyleyerek gelin ve damadın oturduğu sandalyeyi üç defa

havaya kaldırıp indirirler. Daday çevresinde kına ilahi ve ağıtlar eşliğinde yakılır. Gelin iki sağdıç ile kınaya gelir. Ahalinin içinden dini bütün bir kadın seçilir. Bu kişi geline uygulanacak ritüellerin yönlendiricisidir. Geline abdest aldırılıp kırmızı duvakla kızlar arasında ortaya getirilir. Ortaya konmuş olan buğday ölçeği üç defa döndürülür. Gelin buğday ölçeğinin üzerine oturtulur. Burada uygulanan ritüelden bereket dilenildiği söylenebilir (Erdoğdu, 2018: 405).

Kastamonu ilinde kına gecelerine ayrı bir önem verilmektedir. Kına merasimi, geleneksel dokunun korunduğu bölgelerde, eski canlılığıyla icra edilmektedir. Kına gecesi olarak Çarşamba veya Cumartesi günü seçilirdi. Geline yakılacak olan kına damat evi tarafından temin edilirdi. Geline kına yakılmadan önce kıza abdest aldırılıp, iki rekât namaz kıldırılırdı. Bu namaza kına namazı denilirdi. Gelinin akrabalarında başı bütün, evliliği iyi giden bir kadın seçilirdi. Bu kişi kınayı karıp geline yakardı. Kına yakma merasiminde gelinin başına al duvak örtülürdü. Gelinin sağdıçları, gelini ortaya getirip buğday ölçeğinin etrafında üç kere döndürürdü. Daha sonra gelin kıbleye gelecek şekilde sandalyeye oturtulurdu. Gelin ilk etapta ellerini açmazdı. Gelinin elini açtırmak için ilk önce kayınvalidesi, daha sonra annesi gelinin avucuna para koyardı. Bu para gelin tarafından saklanırdı. Gelin bu parayı gerdek gecesinde damadın cebine koyardı. Buna bereket parası denilirdi. Kına yandıktan sonra gelinin başının üstüne mendil ya da kalbur tutulurdu. Herkes yanında geline hediye olarak getirdiği paraları bu eşyaların üstüne bırakır, burada toplanan bütün hediyeler geline ait olurdu. Kına parasının, geline bereket getireceğine inanılırdı. Damat evinden gelen helva ve çörekler dualanır ve misafirlere ikram edilirdi (Santur, 2005: 389). Kına merasimine başlamadan geline abdest aldırılıp kına namazı kıldırılması, kına yakılırken gelinin kıbleye döndürülmesi İslam dininin geleneğe bir yansımasıdır. Başı bütün olan, evliliği huzurlu olan kişiye kına yaktırılmasındaki amaç, gelinin de başının bütün olmasını sağlamaya yönelikti. Buğday ölçeği, kalbur, kına parası, oğlan evinden gelen yiyeceklerin dualanıp dağıtılması gibi sembolik unsurlarla bereketten yararlanma uygulamaları göze çarpmaktadır. Gelinin başına

örtülen al duvakla da gelini nazardan, kötü ruhlardan korunma amaçlanmıştır (Erdoğdu, 2018: 406-407).

Kına gecesinden sonra sıra esas düğün gününe gelmektedir. Esas düğün günü olan "gelin (hak) alma" günü evliliğin resmiyet kazandığı gündür. Kastamonu ilinin tamamında "hak" âdeti uygulanmaktadır. Hak, damat alayı eşliğinde kızın baba evinden alınıp oğlan evine götürülmesi sürecindeki bütün seremonileri içerir. Gelin almaya gidenlere hakçı denir (Vardar, 2010: 171). Hakçılar davul zurna eşliğinde kız evine doğru harekete geçer. "Hakçılar tarafından üç el silah atışıyla 'destur' istenirken; kız evinin erkek üyeleri de karşılık olarak üç el silah atışı ile 'hoş geldiniz' mesajını muhataplarına iletir" (Karataş, 2014: 143).

Azdavay yöresinde olduğu gibi Kastamonu ilinin pek çok yerinde salı, çarşamba, perşembe, cuma günü yapılan törenlerin cuma, cumartesi, pazar ve pazartesi yapıldığı da görülür. Çarşamba günü "adam düğünü" diye isimlendirilir. Genelde semet olarak isimlendirilen cuma gününün Azdavay çevresinde "semet", "duvak" veya "gelin görme" olarak söylenir. Daha önce "üç günlük" olarak da isimlendirilen evlilik törenlerine ise "el öpmeğe" gitme denir (Erdoğdu, 2018: 407).

Davul, zurna ve köçek ekibi Kastamonu düğünleri için vazgeçilmez eğlence unsurudur. Düğün eğlenceleri içinde yöresel halkoyunları da yer almaktadır. Bu yöresel halk oyunları "semet günü, kılıvan oturmada (hakçı karşılama), özel eğlencelerde, kına gecelerinde, Tosya ve Çatalzeytin ilçelerinin düğünlerinde, kız ve erkek seyirliğinde" oynanmaktadır. "Vur Davulun Tersine, Davul Oyunu, Allı Gelin, Taşköprü Köçekçisi, Beşik Düğünü, Sepetçioğlu, LimLim Yar, Çarşamba, Tridine Bandım, Çırdak, Birini De Yavrum Birini, Elinde Bir De Ziller; Şeker Oğlan, Gemici (helasa), Hep Beraber Başlayalım Gemici, Kına Gecesi, Azdavay Çiftetellisi, Gelin Alma ve Gıydıvanın Kızları" Kastamonu düğünlerinde oynanan oyunlardır (Erdoğdu, 2008: 184-230).

Gelin, damat evine getirildiğinde de bir takım adetler uygulanmaya devam etmektedir. Kastamonu ilinin genelinde gelin damat evine sokulduktan sonra kucağına hemen erkek çocuk iliştirilirdi. Bunun yanı sıra, gerdek yatağının üzerinde erkek çocuğunu yuvarlama âdeti uygulanmaktaydı. Burada soyun devamı için gelinin erkek çocuk doğurması talebi yer almaktadır. Çünkü ailelerin soylarının devam etmesi isteği, evlenmeye yol açan sebeplerden biridir. O dönemlerde toplumdaki genel algıya göre soyu devam ettirecek olan da erkek çocuktur (Tatar, 2006: 92). Geçmişte Türk toplumunda yaygın olan bu pratik günümüzde yavaş yavaş önemini yitirmeye başlamıştır.

Evlenme geleneklerinde, Türklerin eski inançlarından bir takım izler bulunmaktadır. Su kültü, saçı inancı, ocak ve ateş kültü gibi dini inanışların bir takım değişimlere uğrayarak Kastamonu yöresinde adet haline geldiği görülmektedir. Kastamonu düğünlerinde atın kullanılması, güreş eğlencesinin düzenlenmesi gibi uygulamalar da Orta Asya Türk Kültürü'nün kalıntısıdır (Kankal, 2004: 309-310).

Kastamonu ili evlilik ritüellerinin, büyük ölçüde sempatik büyüye karşı olan inanç nedeniyle uygulandıklarını görüyoruz. Bir takım semboller kullanılarak gerçekleştirilen pratikler kutsanmaya çalışılıyor. Bu pratiklerin; bolluk, bereket getirdiği, zürriyet, saadet sağladığı, koruyucu, temizleyici bir işleve sahip olduğu inancı hâkimdir. Kutsal sayılan her ritüel geçmişteki bağlarını koparmadan değişerek kültüre ayak uydurmaya devam etmekte. Türkler İslam dinine girdikten sonra bütün eski inançlarını kökten terk etmemiş, gelenek olarak bunların bir kısmını yaşatmayı sürdürmüşlerdir.

4. AZDAVAY YÖRESİNDE EVLİLİK FENOMENİ

4.1 Düğün Öncesine Dair Uygulamalar

Türk toplum hayatında evlilik oldukça önemli görülmüştür. Hayatın her safhasına yön veren inançların rolü evlilikte de devam etmiştir. Geçmişte evlilik sürecinde; ev iyelerinin, ata ruhlarını, ak ve kara iyelerin eş seçiminde, hayırlı bir yuva sahibi olmada etkili olduğu inancı hâkimdi. Bu inançların düğün öncesinde; kız isteme, söz kesme, nişan, düğün sırasında; kına, nikâh, düğün, gerdek ve düğün sonrası uygulamalarda yansımalarını görmekteyiz (Kalafat, 2008: 263).

Azdavay yöresinde geçmiş dönemlerde uygulanan düğün öncesine dair uygulamalar; "evlilik çağı", "kız bakma", "kız görme", "ev görme", "kız isteme", "söz kesme", "şerbet içme", "çeyiz serme", "urba görme" şeklinde sıralanmaktadır.

4.1.1 Evlilik Çağı

Evlilik, kadın ve erkeğin en tabi hakkıdır. Bu hakkın elde edilmesinde ve kullanılmasında bir takım farklar olabilmektedir. Evlilik sürecinde yaşananlar bize o toplumda kadın ve erkeğin yerini gösterir. Azdavay yöresinde evlilik çağına gelmiş erkek bireyler babalarına evlenmek istediklerini bazı sembolik hareketlerle anlatmaya çalışmışlardır. Ancak kadınların böyle bir hakka sahip olmadığı görülmektedir. Bu da bize toplumun ataerkil bir yapıda olduğunu göstermektedir.

Azdavay yöresinde evlenmek isteyen erkekler, babalarının ayakkabılarını evin eşiğine çiviler ya da ayakkabılarının topuklarına basarlardı. Evlilik isteği mesajını alan baba, durumu eşiyle paylaşır, oğluna uygun bir kız arayışına girerdi. Ancak kızların, böyle evlilik talebinde bulunma gibi bir hakkı yoktu. Kızlar kendilerine görücü çıkana kadar evde kısmetlerini beklerdi (K.Ş.: 1). Ayakkabıların evin eşiğine çivilenmesi,"Ben de kendi ocağımı, eşiğimi istiyorum." anlamına gelmektedir.

Evlilik talebinin erkek tarafından geldiği görülmekle birlikte erkeğin kiminle evleneceğini erkeğin ailesi belirlemiştir. Yörede o dönemde en yaygın olan evlilik görücü usulü ile evliliktir. Severek evlenen ya da kızı kaçırarak evlenen kişiler az sayıdadır. Aynı zamanda yörede çok eşlilik de pek görülen bir olay değildir (K.Ş.: 4).

Azdavay yöresinde bundan 60-70 yıl önce yapılan evlilikler genellikle erken yaşta gerçekleştirilmiştir. Kız ve erkek reşit olur olmaz evlilik sürecine sokulmuştur. Yörede o dönemlerde okuyan kişilerin evlilik yaşının biraz daha yüksek olduğu görülmektedir. O dönemlerde 14-15 yaşlarında yapılan evlilikler de mevcuttur. Yörede resmi nikâha yaşı tutmadığı için dini nikâh ile evliliklerin gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Evliliklerin küçük yaşta yapılmasından kaynaklı hapis cezası alan bireyler de olmuştur. Bireylerin erken yaşta evlendirilmelerinin temel sebebi; tarla, bağ-bahçe, ev işlerinde, hayvancılıkta, evdeki yaşlıların bakımı gibi konularda bir yardımcıya ihtiyaç duyulmasıdır (K.Ş.: 5).

4.1.2 Kız Bakma- Kız Görme

Azdavay yöresinde kız seçimi önemli görülmüştür. Anne ve baba evlilik çağına gelmiş erkek evlatları için etrafa haber salardı. Toplum içinde saygı gören hatırı sayılır kişiler aileye uygun eş adayı arayışına girişirdi. Uygun eş adayları düğünlerde, bayramlarda, imecelerde, çarşıda-pazarda, cenazede vs toplu ortamlarda gizliden gizliye gözlemlenirdi. Uygun kişi bulununca aileye haber verilir ailede onaylarsa kızın ailesine aracı ile haber salınırdı. Eş adayı seçilirken de toplumda kabul görmüş bir takım unsurlar dikkate alınırdı. İlk olarak gelin adayının ailesi araştırılırdı. Daha sonra gelin adayına dair; kızın ahlaklı olup olmadığı, büyüklerine saygısı, dedikodusu olup olmadığı, yalan söyleyip söylemediği, evin sırrını dışarı verip vermediği, cimri ya da savurgan olup olmadığı, misafirperverliği, güler yüzlü olup olmadığı, hamaratlığı gibi bilgiler toplanırdı. Eğer eş adayı evlilik için uygunsa kızın ailesine ev ziyareti için haber verilirdi. Kız tarafı durumdan haberdar olduktan sonra kızlarının bu ziyaret için rızasını alırdı. Yörede bazı anne-babalar, kızlarına danışmadan da hayırlı iş için gelecek olan misafiri kabul ederdi. Gelin adayını

göremeye gelen erkek tarafı, kızı ev haliyle iyice bir incelerdi. Bu kız görme ziyareti en az iki üç kere tekrarlanırdı (K.Ş.: 6).

Her toplumda olduğu gibi bu yörede de eş seçimi oldukça önemli görülmüştür. Doğru eş seçimi yapabilmek için toplum tarafından özel nitelikler belirlenmiştir. Bu nitelikler, bir değer haline gelmiş ve her kuşakta eş seçiminde kullanılmıştır. Günümüzde görücü usulü evlilikler pek kalmasa da bu nitelikler, severek evlenen çiftlerin aileleri tarafından halen bir değer olarak göz önünde tutulmaktadır.

4.1.3 Ev Görme

Azdavay yöresinde kız bakma- kız görme merasiminden sonra sonuç olumlu ise kız tarafı bu sefer damat tarafını araştırır ve onları ziyarete giderdi. Amaç, kızlarını gelin edecekleri aileyi kendi evlerinde görerek yakından tanımaktı. Kızın ailesi kızlarını gelin verecekleri evin kendisine uygun bir ev olup olmadığını görmek isterdi. Bu ziyarette damadın huyları tanınmaya çalışılırdı. Damat adayının kızlarına iyi bakıp bakamayacağı sezilmeye çalışırlardı. Ev görmeye gelenlere iyi hizmet etmek, iyi görünmek önemliydi. Genel temizlik, evin genel durumu, eşyası, bağ, bahçe, hayvan sayısı bile yerine göre araştırma konusu olurdu. Ayrıca bu ev görme merasimine gelin adayı gelmezdi. Kız tarafı, oğlan evini görüp memnun kalırsa hayırlısı ne ise o olsun diyerek bu dünürlük işine razı olduklarını belirtirlerdi (K.Ş.: 5).

Yörede kızlar her ne kadar evlilik isteği hakkına sahip olmasalar da, aileleri kızlarının gelin gideceği evin, ona uygun olup olmadığına bakmıştır. Gelinin ailesi, kızlarının evlilikte mutlu, huzurlu olabileceği, rahat edebileceği bir ortam sunulmasını arzulamıştır. Bu ziyaretle aile, kızlarını önemsedikleri mesajını damat tarafına iletmiştir.

4.1.4 Dünürlük (Kız İsteme)

Dünürlük, kız isteme merasimine verilen isimdir. Azdavay yöresinde dünürlüğe rast gele bir günde gidilmezdi. Yöredeki halkın inancına göre böyle hayırlı işler mübarek gecelerde yapılırdı. Kız istemeye, cuma gününün Müslümanlar için mübarek olmasından dolayı ya perşembeyi cumaya bağlayan gece, ya da pazartesi Hz. Muhammed'in doğum günü olması sebebiyle pazarı pazartesiye bağlayan gece gidilirdi. Kız istemeye ilk etapta damadın anne babası, varsa aile büyükleri, akrabaları, muhtar, öğretmen, imam ya da toplum içinde köyde, mahallede hatırı sayılı olan kişiler ile gidilirdi. Kız istemeye damat gitmezdi. Kız istemeye giderken damat tarafı dönemin şartlarına göre şeker, lokum, kolonya gibi hediye götürürdü (K.Ş.: 7).

> Kırmacı Köyünden K.Ş.8 kız isteme merasimini şöyle ifade etmiştir: "Dünürlüğe gitmeden birkaç gün önce kız evine hayırlı bir iş için gelineceği haber verilirdi. Karşı tarafta uygun görürse bu teklifi kabul ederdi. Dünürlüğe mübarek günler olarak sayıldığı için perşembe ya da pazar gecesi gidilirdi. Damat tarafı şekeri, kolonyası ile dünürlüğe giderdi. Evde kadınlar ve erkekler ayrı odalarda ağırlanırdı. Kız tarafı yemek, çay ikramında bulunurdu. 'Yedik içtik, Allah bereket versin. Gelelim asıl meseleye. Allah'ın emri peygamberin kavli ile falanca kızımızı falanca oğlumuza istemeye geldik. Nasıl buyurursunuz?'diyerek söz hakkı kız tarafına verilirdi. Kız tarafı böyle şeyler nasip kısmet işi. Eğer nasipte varsa, hayırlı olacaksa olur diyerek biraz müsaade isterdi. Kızın gönlü olup olmadığı sorulurdu. Kızın cevabı olumsuzsa susar, olumlu ise annem babam nasıl uygun gördü ise öyle olsun diyerek işe razı geldiğini belirtirdi. Eğer cevap olumsuz ise dünürlüğe gelenlerin getirdikleri hediyeler giderken geri verilirdi. Kız tarafının cevabı olumlu ise dünürlüğe gelenlerin çantasına iki tane ekmek konularak evden uğurlanırlardı. Bizim köyümüzde böyle bir adet vardı."

Kız tarafının kesin kararını öğrenmek için damat tarafı, en az üç kere daha kız evini ziyaret ederdi. İlk istemede kız tarafı akrabaya, eşe dosta bir danışalım derdi. İkinci seferde, kız tarafıyla tanışma amaçlı damat da gelirdi. Damada acı kahve ikram

edilirdi. Yalnız gelin ile damat birbirlerini görmezdi. Üçüncü aşamada, kız tarafının cevabı hala olumlu ise "Allah'ın emri böyleymiş" diyerek kesin kararlarını bildirirlerdi (K.Ş.: 3).

Yörede, kız istemeye gidilirken kutsal saydıkları cuma ya da pazartesi gününü seçmeleri dini inancın toplum yaşantısındaki izlerini göstermektedir. Zamanı algılama ve yorumlama biçimi, insanların inançlarına ve geleneklerine göre biçimlenmiştir. Bu yüzden zaman olgusu, hem bireysel hem de toplumsal açıdan farklı şekilde algılanmıştır. Zamana kutsallık kazanması, kutsal olanla o anın ilişkilendirilmesi şeklinde gerçekleşir. Bütün dinlerin kutsallaştırdığı bir zaman dilimi vardır. İnsanlar, bu kutsal anı tazim ederek geçirirler (Tekkaya, 2014: 104).

Kutsalın ve kutsala yönelik tecrübelerin, insan hayatında vazgeçilmez bir rolü vardır. Hemen hemen bütün dinlerde kutsal olgusu, doğaüstü varlıklarla bağlantılı üstün bir güçle ilişkilendirilmiştir. Kutsal olgusu, yaratıcı ve yaratıcıyla ilgili her türlü münasebeti içine alan geniş büyük bir alana sahiptir. Kutsal kavramı, Durkheim tarafından ortaya atılmış ve tanımlanmıştır. Günümüze kadar bu kavramla ilgili pek çok tanımlama yapılmış ve bu tanımlamalar genel olarak kutsal olan ile kutsal olmayanın karşılaştırılmasıyla elde edilmiştir. Genel anlamıyla kutsal, zıddı olan kutsal olmayan yani profan ile tanımlanmıştır. Profan; alelâde bir özelliğe sahipken, kutsal ise; olağanüstü, sıra dışı vb. özellikler taşımaktadır (Cengil ve Baran Tekin, 2016: 34).

Durkheim tarafından ileri sürülen kutsal fikrinin din bilimleri içerisindeki gelişimi, sonraki dönemlerde Rudolf Otto, Joachim Wach, Van Der Leeuw, Mircea Eliade gibi isimlerin katkısıyla hızla ilerlemiştir. Durkheim, kutsal kavramını; din-toplum bağlamında incelemiş, Otto daha çok onun irrasyonel ve gizemli yönü üzerinde durmuş, Eliade ise kutsalı evrensel boyutu olan bir fenomen olarak ele alıp inceleme yoluna gitmiştir (Cengil ve Baran Tekin, 2016:34). Tüm bu tanımlama geçmişine baktığımızda kutsalın, doğaüstü varlıklarla ilişkili aşkın bir güç olduğunu ifade edebiliriz.

Zaman, kutsal zaman ve profan zaman olmak üzere ikiye ayrılır. Kutsal zaman, kutsalın ortaya çıkma zamanı olarak ifade edilir. Kutsal zaman, kutsal olmayan zamandan bir takım ritlerle ayrılmaktadır. Eliade, hiyerofanik zamanla tekrar edilebilirliği kastetmektedir. Tarihsel süreç içerisinde ritüellerin ilk tecrübe edinildiği anın önemi, tekrar sayesinde varlığını sürdürerek günümüze taşınmıştır. Örneğin, Hıristiyanlar tarafından Pazar günü düzenlenen Pazar ayini sürekli olarak bir öncekinin tekrarı ile bugüne ulaşmıştır. İsa'nın eti ve kanının sembolik olarak ekmek ve şaraba dönüşmesiyle tekrarlanan ritüeller sistemleşerek ayine dönüşmüştür. Bu durumda ayin günleri kutsal sayılırken, ayin dışındaki zaman dilimi profan sayılmıştır (Cengiz ve Baran Tekin, 2016: 35).

Farklı dinî geleneklerde çeşitli tecrübelerle ortaya çıkan kutsal zamanların ya Tanrısal kaynaklı ya da beşeri kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre kutsal zaman, Yaratıcı tarafında veya peygamberleri aracılığıyla belirtildiği gibi sosyo-kültürel bir ihtiyaçtan dolayı da ortaya çıkabilir. Kutsal zamanın ilkel dönemlerde tabiat hayatı ile ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır. Kutsal zaman ve doğanın ilişkilendirilmesinin nedeni doğanın bir Tanrı tezahürü olduğuna olan inançtır. Türklerde ve diğer Orta Asya kavimlerinde baharın gelmesiyle birlikte Nevruz bayramı kutlanmaktadır. Semavi dinlerde ise Yahudilikte Pesah ve Sukuot bayramlarının Eski Ahit'te bildirilmesi, İslamiyet'te Ramazan Ayı ve Kadir Gecesi'nin Kuran'da bizzat Allah'ın bildirmesine dayalı olarak bu günler kutsal kabul edilmiştir. Bir diğer yandan insanlar tarafından çeşitli ayin ve törenlerle kutsallaştırılmış önemli günler meydana gelmiştir. Caynistler Mahavira'nın, Budistler Buda'nın, Hindular Ganeşa ve Krişna'nın, Hıristiyanlar İsa'nın doğumu ve hayatının çeşitli safhalarını kendi kültürlerine özgü ayinlerle anmaktadırlar. Müslümanlar da aynı şekilde Hz. Muhammed'in doğumu ve miraca yükselişini kutlamaktadır. İnsanlar tarafından önemli sayılan bu kutsal günler, zamanla sistemli hale getirilmiş ve bir takvime bağlanmıştır. Buradaki amaç, zaman çizelgesi içerisinde o ilk ana dönebilmek, manevi olarak o ilk anı tecrübe edinebilmektir. Bu

özel zamanlarda daha samimi ve içten dua edilir. İnsanlar, Tanrı'ya daha yakın olduklarına inanır (Cengil ve Baran Tekin, 2016: 36).

Kutsal olarak addedilen günler, Yahudilikte cumartesi, Hıristiyanlıkta pazar, İslamiyet'te cuma günü olarak ifade edilmiştir. Müslüman yaşamında oldukça önemli bir yer teşkil eden, cuma günlerinin mübarek olduğunu bildiren pek çok ayet ve hadis vardır. Cuma gününü kutsal kılan en önemli ayin Cuma namazıdır. Cuma günü, Müslümanların dünyevi bütün işlerini bırakıp camide topluca namaz kılmaları dinde farz kılınmıştır (Cengil ve Baran Tekin, 2016: 42).

Azdavay yöresinde kaynak şahıslardan elde edilen bilgilere göre kız istemeye alelade bir günde gidilmediği anlaşılmaktadır. Kız istemeye ya pazartesi ya da cuma günü gidilmiştir. Kaynak şahıslar Pazartesi'yi Hz. Muhammed' in doğduğu gün, Cuma' yı da Allah'ın mübarek kıldığı bir gün olarak kabul etmektedir. Bu özel günlerde gerçekleşecek kız isteme merasiminin, evlilik bağı için atılacak ilk adıma uğur getireceğini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda bu günler dışında gerçekleşen kız isteme merasiminin o evliliğe uğursuzluk getireceğine inandıklarını da belirtmişlerdir. Burada toplumsal bir hadisenin kutsal zamanla kutsandığı anlaşılmaktadır. Kız isteme merasimine besmele ile başlayıp "Allah'ın emri ve Peygamberin kavli ile" diyerek devam edilmesi de İslam dini ile toplumsal-kültürel unsurların sentezlendiğini göstermektedir. Buradaki besmele unsuruyla gerçekleşecek işin hayır getirmesi, fitnelik, fesatlık gibi şeytani düşüncelerin bu hayırlı işten uzak tutulması amaçlanmaktadır. Toplumun yapı taşı olan aile kurumunun oluşması da kutsal bir zemine dayandırılmıştır.

4.1.5 Söz Kesme

Kız evine üçüncü sefer giden damat tarafı kız tarafından kesin olarak olumlu cevap alırsa söz kesilirdi. Söze damat gelmezdi. Damadın annesi, akrabaları, komşuları kız

evine bohça götürürdü. Artık sözümüzü aldık hayırlı olsun denilirdi. Kız tarafının istekleri dile getirilirdi. Nişanda, düğünde geline ne takılacağı konuşulurdu. Her aile maddi durumuna göre düğün için yapacaklarının sözünü verirdi. Kız için istenecek başlık parası, süt hakkı bu günde belirlenirdi (K.Ş.: 3).

Başlık parasının tarihçesi oldukça eskiye dayanmaktadır. Başlık geçmişten günümüze bütün Türk topluluklarında "evlenme" âdetinin içinde gördüğümüz bir uygulamadır. Kökeni 1500 yıl öncesine dayanan "kalın" geleneği, Türkistan'dan Anadolu'ya kadar uzanan bir hat üzerinde varlığını sürdürmüştür. Göktürklerde başlığın karşılığı "kalın, kalin"dir (Turan, 1991: 39-42).

Çıldır ve Kara Papak Türklerinde; "gelin görme", "duvak açma", "yüz görümlüğü", "bekâret belgesi", "gerdek" gibi uygulamalarda bir takım hediyeler verilirdi (Kalafat, 2008: 273). Söz kesmeden sonra, erkek tarafı, kız tarafına para, mal, armağan vs. vereceğini belirtirdi. Başlık parası, süt hakkı veya ana hakkı gibi adetler geçmişten günümüze varlığını sürdüren uygulamalardır. Başlık parası, süt hakkı gibi adetler yörede de yakın zamana kadar uygulanmıştır. Kız tarafının taleplerine göre belirlenen başlık parasını ödemekte zorlanan erkek tarafı "ağır bastı" diyerek evlilik işinden vazgeçtiği de görülmüştür. Yörede; tarla, mal, para, altın, hayvan vs. başlık parası olarak verilmiştir.

4.1.6 Şerbet İçme (Ağır Nişan)

Söz kesildikten bir süre sonra nişan yapılırdı. Evlilik sürecinin hayırlı olması için mübarek gün sayılan cuma günü nişan günü olarak seçilirdi. Nişan köylük yerlerde cuma günü, cuma namazı çıkışı cami yanında yapılırdı. Aynı zamanda ilçede de nişan, kahvehanelerde yine cuma günü öğleden sonra yapılırdı (K.Ş.: 10).

> Samancı Köyünden K.Ş.3 Şerbet içme merasimini şöyle ifade etmiştir: "Kızın ailesinden söz aldıktan bir süre sonra nişan yapılırdı. Cuma namazı çıkışı nişan yapılacağı ahaliye duyurulurdu. Cami çıkışı toplanan

> cemaate, kırmızı tahta şekerinden yapılan şerbet ikram edilirdi. Nişana bu yüzden şerbet içme denilirdi. Damadın annesi, geline nişan yüzüğünü takardı. Nişanda damadın kendisi bulunmazdı. Cami imamı Kur'an okur, bu işin hayırlara vesile olmasını dileyerek nikâh duası ederdi. Damat tarafı nişan bohçasını gelinin önüne koyardı. Gelinin kız kardeşi ya da yakınlarından biri bohça kalkmıyor diyerek damat tarafından bahşiş koparırdı. Nişandan sonra davette bulunan kadınlar gelinin evine çeyiz sermeye giderdi. Gelinin çeyizi misafirlere gösterilirdi."

Nişan merasimi için seçilen günün, yine Müslümanlar tarafından kutsal sayılan cuma günü olduğu görülmektedir. Günlerin kutsallığı ile gerçekleşecek olan merasimin de kutsanması amaçlanmaktadır. Burada kutsal zamanla psiko-sosyal bir bağ kurulmuştur. Kutsal olanı çözümlemek için, insan davranışlarını iyi gözlemlemek gerekir. Diğer inançlarda olduğu gibi İslamiyet'te de birtakım kutsal zamanlar mevcuttur. Kutsal sayılan cuma gününün, nişan için seçilmesindeki niyet, gerçekleşen merasimin hayırlara vesile olmasıdır. Nişan merasimi için cuma namazı çıkışının seçilmesi, köylünün cami yanında toplanması, imamın burada nişanlanan çiftler adına dua etmesi dinin, geleneğe birer yansımasıdır. Nişan esnasında şerbet içilmesi de yine sembolik bir harekettir. Nişan ile birlikte birbirine daha da yakınlaşan çiftin ağız tadının oluşması amaçlanmaktadır. Bu çiftlerin birbirlerine muhabbetle, güzel sözle bağlanmaları murat edilmektedir. Aynı zamanda yeni oluşan hısımlık ilişkisinin de hayırlara vesile olması, bu iki ailenin karşılıklı olarak iyi ilişkiler kurması istenmektedir.

4.1.7 Çeyiz Serme

Çeyiz; genç kızın, çocukluğundan itibaren hazırlığına başladığı, çoğunluğu el emeğine dayanan, evlilikle birlikte damat evine götürdüğü eşyalara denir. Çeyizin tarihçesi hem Avrupa için hem Türk toplumu için oldukça eskiye dayanır. Çeyizin hem devlet politikası olarak kullanıldığı, hem de büyük ailelerin gücünü ve zenginliğini gösterdiği bir unsur olduğu karşımıza çıkmaktadır. Geleneklerini koruyan toplumlarda çeyizin, damadın yaptığı masraf karşılığında bir jest olduğu

söylenebilir. Kadının, geçmişten beri birçok toplumda yeterince söz sahibi olamadığı ortadadır. Kadın, küçük yaşlardan itibaren duygularını, anlatmak istediklerini el işini kullanarak yaptığı çeyizliklere işlemiştir. Çeyiz ile sembolik bir dil geliştiren genç kızlar geçmişten bugüne, toplumundaki hafızanın canlı kalmasını sağlamıştır (Kademoğlu, 1999: 11).

Çeyiz, maddi ve manevi emek isteyen uzunca bir uğraştır. Türk toplumunda çeyiz, bölgelere göre değişiklik gösterse de aralarında çok büyük farklılıklar yoktur. Genel olarak çeyizde; oyalı tülbentler, örme patikler, lif, kenarı işlemeli havlular, işlemeli seccadeler, işlemeli örtüler, işlemeli çarşaf ve yastık kılıfı, yatak-yorgan, kadın-erkek çamaşırı vb eşyalar yer alır (Koşay, 1944: 106).

Çeyiz serme âdeti Azdavay yöresinde "şerbet içme" merasiminden sonra gerçekleştirilirdi. Ağır nişan yapıldıktan sonra kadınlar hep birlikte gelin evine gider, gelinin çeyizlerini sandıktan çıkartarak tek tek odanın içine sererdi. Yörede çeyizlik eşya olarak ilk başta özel dikilmiş yastık, yorgan, yatak bulunurdu. Aynı zamanda oyalı tülbent, nakışlı örtü, patik, seccade, havlu, elbise diktirmek için hazırlanmış kumaşlar, kadın ve erkek giysisi gibi gündelik zamanda kullanılacak eşyalar yer alırdı. Böylelikle gelinin ne kadar hamarat olduğu misafirler tarafından tespit edilirdi. Ayrıca gelin çeyizini muhafaza etmek için sandık kullanırdı. Gelinin sandığı genelde ceviz ağacından özel olarak yaptırılırdı. Hazır, kendinden aynalı, işlemeli, süslemeli gelin sandığı kullananlarda vardı. Gelen misafirlere şerbet ikram edilirdi. Gelinin çeyizleri birkaç gün boyunca odada sergilenirdi. Gelip görmek isteyen gelin evine uğrar çeyizlik eşyaları incelerdi (K.Ş.: 33).

Çeyiz hazırlığının küçük yaşlardan itibaren başlanması toplumda evliliğe verilen önemi göstermektedir. Çeyizi genç kızlar, evlenme ihtimallerini artırmada bir araç olarak görmüşlerdir. Evlilik hazırlık sürecinde çeyiz serme âdetindeki amaç; kız evinin hazırlığını göstererek, ailenin konumunu, itibarını yükseltmektir. Çeyiz sermeyle birlikte orada bulunan misafirler, gelinin verdiği emeğe, yaptığı masrafa şahitlik etmektedir. Çeyizi koymak için özel işlemeli ahşap sandıklar yaptırılması da

toplumda çeyize verilen değeri ortaya koymaktadır. Günümüzde çeyiz geleneği artık törensel bir nitelik taşımamaktadır. Ancak değişen şartlar ve ihtiyaçlar dâhilinde gelin yine evlenmeden önce bir takım hazırlıklar yapmaya devam etmektedir.

4.1.8 Urba Görme

Nişandan sonra damat tarafının gelini de yanlarına alarak gelin ve ailesi için kıyafet alışverişi yapmasına yörede ‘‘urba görme’’ denilmektedir.

Nişandan sonra kız tarafından bir iki kişi erkek tarafıyla çarşıya alışverişe çıkardı. Kızın her türlü ihtiyacı erkek tarafından giderilirdi. Kıza entarilik kumaşlar, elbiseler, çeyizlik eşyalar alınırdı. Aynı zamanda gelinin yakınlarına el öpmeye gidilirken götürülecek hediyelik eşyalarda alınırdı. Bu alışveriş esnasında kız tarafının tevazusu ile damat tarafının cömertliği de ölçülmüş olurdu. (K.Ş.: 14).

4.2 Düğün Esnasındaki Uygulamalar

Azdavay yöresinde geçmiş dönemlerde yer verilen düğün esnasına dair uygulamalar; “sepet”, “kına”, “hak”, “gerdek” şeklinde sıralanmaktadır.

4.2.1 Sepet

Helva ve çöreğin bir sepete konularak ahalinin düğüne davet edilmesi uygulamasına yörede sepet denilmektedir.

Kına ve düğün gününden bir iki hafta önce “saçı gecesi” denilen bir adet uygulanırdı. Bu saçı gecesinde halkı düğüne davet etmek için kullanılacak helva ve çörekler yapılırdı. Çörekler küçük boyutlar halinde, caba denilen bir çömlekte ya da fırında odun ateşinde pişirilirdi (Şekil A 26). Helva ise büyük bir tepside karılırdı (Şekil A 25). Yapılan helva ve çörekler ahaliye dağıtılmak üzere sepete konulurdu. Evlenecek olan kişiler düğünlerini, “okunuk” denilen bir adetle ahaliye duyururdu. Bu düğünü

okuma işlevini, köylüden hatırı sayılır kişi yapardı. Düğüne davet için okuma esnasında helva ve çörek sadece ailelerin yakınlarına, köylerdeki önemli kişilere verilirdi. Diğer komşulara şeker, bisküvi dağıtılarak düğüne davet işlemi tamamlanırdı (K.Ş.: 21).

> Çukurharman Köyü'nden K.Ş.: 27 saçı gecesinden şu şekilde bahsetmiştir: "Kına yanmadan bir hafta önce saçı gecesi yapardık. Saçı gecesi helva yapmak için köylü, düğün sahibine yardıma gelirdi. Buraya gelen köylülerden kimisi un, kimisi şeker, kimisi pekmez, kimisi ceviz getirirdi. Herkesin muhakkak bir katkısı olurdu. Helva karıldıktan sonra tepsinin üstüne herkes para basardı. Helvanın üzerine basılan büyük para kına gecesi gelinin eline konulurdu. Gelin sonra o parayı çorabının içine koyardı. Gerdek gecesi damat gelinin çorabından o parayı alır cebine atardı. Bu paranın eve, evliliğe bereket getireceğine inanılırdı."

Türk kültüründe helvanın tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Helva, göçebe bozkır medeniyetinin bir ürünüdür. Eski Türk inancında, ruhlardan gelebilecek yardımın alınması ya da onlardan gelebilecek zarardan korunmak için bir takım ritüeller uygulanıyordu. Koku çıkarmak bu ritüellerden birisiydi. Helva da hazırlanırken koku çıkaran bir yiyecektir. Ayı zamanda eski Türk inancında helva,"saçı" yani bir nevi kansız kurban sayılmıştır. Helva pişirerek koku yaymadaki maksat kara iyelerden korunmak, ak iyeleri yardıma çağırmaktır. Avarlarda gelinin bereketi için helva karıldığı görülmektedir (Kalafat, 2009: 159,173).

Saçı âdeti çok esi bir Türk geleneğidir. Saçı, kansız kurban olarak ifade edilmektedir. Böyle bir gecede helva kavurmaktaki maksadın, keskin kokusuyla ortamdaki kötü ruhları kovmak, nazarı, büyüyü uzaklaştırmak, ortama bereket, huzur, neşe getirmek olduğu anlaşılmaktadır. Bereket parası yörede düzenlenen saçı gecesinde de karşımıza çıkmaktadır. Kurulacak olan evliliğin bolluk bereket getirmesi için yine bir takım pratikler işe koşulmuştur.

4.2.2 Kına

Azdavay yöresinde kına merasimi düğünden bir gün önce yapılırdı. Kına gecesi, gelinin baba ocağında geçireceği son akşamdı. Kına merasimi genelde akşamları köylük yerde kızın evinde gerçekleştirilirdi. Damat evinden bir sininin üzerine kına, helva, çörek konulur, sonra kız evine gönderilirdi. Buna "kına sinisi" denilirdi. Kınaya katılan davetliler, yöresel kıyafetlerini giyerdi. Özel günlerde de bu yöresel kıyafetlerinin en güzelini giymeye özen gösterirlerdi. Gelin de Azdavay yöresine özgü köy kıyafetini giyerdi. Diğer misafirlerden farklı olarak gelinin başına kırmızı başörtüsü örtülürdü. Kına merasiminden önce eğlence yapılırdı. Kınaya gelen kadın misafirler kendi aralarında oyun havası oynardı. Kına yakma merasimine geçmeden önce "dürü" denilen adet gerçekleştirilirdi. Gelin ortaya oturtulur, başına sini tutulur ve kınaya gelen misafirler yanlarında getirdikleri hediyeleri bu siniye bırakırdı. Bu hediyelerin hepsi geline ait olurdu. Dürüde gelen para ile koyun, keçi, inek gibi hayvan alırsa bunun çok bereket getireceğine inanılırdı (K.Ş.: 31).

> Kırmacı Köyü'nden K.Ş.8 kına merasimini şöyle ifade ediyor: "Kına kız evinde yakılırdı. O dönemlerde düğün salonu denilen bir şey yoktu. Köylerde de genelde harman gibi düzlük yerler kına merasimi için kullanılırdı. Gelin güzelce giydirilip başına kırmızı duvak örtülürdü. Kına yakılacak mekânın ortasına oturtulurdu. Geline, kına yakmadan önce abdest aldırılırdı. Gelin, kıbleye döndürülürdü. Kına yakarken gelinin başının üstünden çarşaf gerdirilirdi. Kınada olan misafirler çarşafın altına girerdi. Çarşafın altına giren kişiler gelin ağlayana kadar ağıt yakıp, yas tutardı. Daha sonra ilahiler söylenir, ardından dualar edilerek kına yakılırdı. Kaynana, kına yanarken gelinin eline para koyardı. O zamanlar şimdiki gibi altın koyma âdeti yoktu. İnsanlar fakirdi, yokluk içindeydi. Gelin bu parayı gerdek gecesi damadın cebine koyardı. Gelinin annesi, kızının ensesine kına yakardı. Buradaki amaç annenin kızıyla helalleşmesiydi. Anne-kız birbirlerine haklarını helal ettiklerini söylerdi. Kına yandıktan sonra dürü toplanırdı. Güçlü kuvvetli biri eline bir sini alır, misafirlerin önünden geçerek hediyeleri siniye toplardı. Bu hediyeler geline ait olurdu. Gelin kınada hediye olarak gelen parayla genelde hayvan alırdı. Bu parayla alınan hayvanın bereketli olacağı, artıp çoğalacağı inancı vardı."

Eskiden Azdavay yöresinde kınayı yakacak olan kişi de özenle seçilirdi. Her önüne gelen kına yakamazdı. Kınayı yakacak olan kişinin; evli olması, mutlu bir evlilik sürdürmesi, dedikodusunun olmaması, namazında abdestinde olması, hiç kimseyle husumetinin olmaması, köylünün sevip saydığı biri olması gerekirdi. Buradaki maksat, kınasını yaktığı kişinin evliliğinin de güzel gitmesine vesile olması, geline uğur getirmesiydi (K.Ş.: 17).

> Azdavay yöresinin Kerpiçlik Köyü'nden K.Ş.16 kına yanarken neler yapıldığını şöyle ifade ediyor: "Kına gecesi gelinin annesi sağ eline kına yakardı. Kızın annesi kızıyla helalleşirdi. Kaynana da gelinin eline demir para koyardı (Şekil A1). Gelinin ellerine ayaklarına kına yakılırdı. Kına yakılırken;
>
> 'Aaa kızım kınan el olsun.
>
> Vardığın evler şen olsun.
>
> Aaa kızım baban pazara vardı mı?
>
> Alını şalını aldı mı?
>
> Garip anan kızsız kaldı.
>
> Ak bakraçlar susuz kaldı
>
> Garip evler ıssız kaldı.'şeklinde mani söylenirdi. Kına yakma merasimi bitince kız yere bastırılmadan babası ya da varsa erkek kardeşi tarafından sırtlanarak evine yatağına taşınırdı."

Kınanın geçmişi Antik Mısır dönemine kadar uzanmaktadır. Kınanın, o dönemlerde mumyaların tırnakları ve sargılarını boyamada kullanıldığı tespit edilmiştir. Kına kelimesi dilimize Arapça olan "hınna" sözcüğünden geçmiştir. Türk geleneğinde kına; hastalık sağaltmada, törenlerde ve kozmetik amaçlı kullanılmaktadır. Türk halk kültürüne yerleşmiş olan kınanın İslami geçmişi; Hz. İbrahim Peygamberin oğlu İsmail'i Allah'a kurban ederken, Allah tarafından kınalı bir koçun gönderilmesi ve o koçun Allah'a kurban edilmesi hadisesine dayandırılmaktadır. Rivayete göre anlatılan bu hadiseden sonra adak ve kurbanlıklar kınalanmaya başlanmıştır. Türk kültüründe; kurban edilecek hayvana, askere giden gence, evlenecek olan gelin ve damada, sünnet edilecek çocuğa, hatta kişiyi ahrete hazırlama adına ölüm döşeğinde

olan hastaya kına yakıldığı görülmüştür. Evlenme âdetiyle birlikte, gelinin ailesi kızlarını başka bir aileye vererek bir nevi onu kurban etmektedir. Dolayısıyla kına bir nevi adanmışlığın sembolüdür. Bu yüzden geline kına yakılmaktadır. Aynı zamanda Türk inancında kına yakılan varlık seçilmiş, adak edilmiş olanı sembolize ettiği için ona zarar vermenin uğursuzluk getireceği düşüncesi oluşmuştur. Kına; iyi niyetin, saflığın, bolluğun ve bereketin simgesidir. Nitekim Hint kültüründe de kına doğurganlığı ve bereketi sembolize eder. Hint düğünlerinde de kına oldukça yaygın kullanılmaktadır. Bazı toplumlarda kına bekârlıktan evliliğe geçişi simgelemektedir. Halen günümüzde Türk kültüründe de kına yakma geleneği sürdürülmekte ve bu kına yakma töreni coşkulu bir şekilde gerçekleştirilmektedir (Taşkıran ve Sevgi, 2016: 31-32).

Geleneksel toplumlarda, eşlere kına yakılarak aralarında sevgi bağı oluşturulmak istenmiştir. Bu toplumlarda kına, kişiyi kötü enerjiden koruyan bir unsur olarak görülmüştür. Kınanın gelin ve davetlilerin ellerine bir takım ritüellerle yakılması, evliliğin bir anlamda kutlanıp kutsanmasıyla ilgilidir. Geline kına yakılmadan önce abdest aldırılması, kına yakılırken kıbleye döndürülmesi İslami geleneğin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelinin ailesi kızlarını, geleneğe göre baba evinden başka bir eve göndermekte, eşine ve yeni evine kurban etmektedir. Bu merasimler bir nevi dini törenlerdir. Gelinin başına örtülen al renkli duvakla da gelin nazardan korunmaya çalışılır. Dürüde toplanan para ve gelinin eline konulan para yine bolluğu, bereketi sembolize etmektedir. Kına merasiminde yine bir takım semboller aracılığıyla kutsamalar yapıldığı göze çarpmaktadır.

4.2.3 Hak

Hak, Kastamonu Azdavay yöresinde kınadan sonra gerçekleştirilen merasimdir. Hak; damat tarafının topluca gelinin evine giderek gelini alıp düğün yerine getirme âdetine denir.

Anadolu'da yaşayan toplumların büyük bölümünün Orta Asya Türkleri ile geçmişe dayalı akrabalık bağı bulunmaktadır. Türkler, göçlerle birlikte boylar halinde Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Boy hayatını yaşayan toplumlarda nikâh hakkı babanındır. Nitekim Başkurtlar, Kırgızlar ve diğer Asya Türk boylarında İslamiyet öncesinde de nikâh hakkı babanındı. Ancak Türkler, İslam'ı kabul ettikten sonra nikâh hakkı dine geçmiştir. Boy hayatında görülen "kalın" olarak verilen şey de, "babanın kızı üzerindeki velilik hakkı" olmalıdır. Orta Asya Türk göreneğinin kalıntısı olarak bölgemizde "hak" töreni varlığını sürdürmektedir. Gelinin damat evine gitmesi ile koca, baba hakkını kendi üzerine devralmaktadır. Bu sebeple, bu devralma günü olan gelin alma gününe "hak alma günü" denmiş olmalıdır (Erdentuğ, 1971: 255-256).

> Samancı Köyü'nden K.Ş.3, hak günü gerçekleşen seremonileri şu şekilde ifade etmiştir: "Efendim hak dediğimiz şey günümüzdeki düğündür bir nevi. Bizim buralarda iki bayram arası düğün yapılmazdı. Nedeni nedir, tam bilmiyorum açıkçası. Çarşamba günü bizim buralarda kazanlar kurulurdu. Perşembe gecesi kız kınası yakılırdı. Ertesi gün haka gidilirdi. Haka gitmeden önce "kale kurma" dediğimiz bir adet vardı bizim buralarda onu yapardık. Beş kişi altta durur, beş kişi üste çıkar herkes bir ağızdan ''rast gele'' derdi (Şekil A2). Düğünün hayırlı olmasını temenni ederlerdi. Sonra kaledekiler yan yana yirmi otuz adım atacak şekilde "kale, kale, kale,…" diyerek adımlamaya başlardı. Eğer kale yıkılmadan birkaç adım ilerlerse bu düğün çok uğurlu bir düğün olacak, hayırlı bir düğün olacak denirdi. Eğer kale birkaç adımda yıkılırsa bu düğünün hayırsız olacağı, düğünün uğursuzluk getireceği, evliliğin iyiye gitmeyeceğine işaret edilirdi. Hak günü yani düğün günü damada evinin önünde hocanın ettiği dualar eşliğinde damadın serçe parmağına kına yakılırdı. Bizim buralarda haka ekseri kadınlar giderdi. Kadınlar atlara binerek kız evine giderdi. Haka giderken kadınlar başlarına kırmızı yaşmak (Şekil A3), yüzlerine peçe, üzerlerine bizim buralarda ''çar'' dediğimiz beyaz çarşaf giyerlerdi (Şekil A17). Geline kırmızı duvak giydirirlerdi (Şekil A4). Gelinin sağdıçları da o güne özgü görevlerinden dolayı önlerine yağlık dediğimiz özel bir dokuma kumaş takardı (Şekil A5). Bunun sebebi sağdıçları diğer insanlardan rahatlıkla ayırt edebilmekti. Gelin evinde hazırlıklar tamamlanır, hakçılar beklenirdi. Hakçılar, davul-zurna-köçek eşliğinde gelin almaya yola çıkarlardı (Şekil A27). Hakçılar

geldiklerini haber etmek için birkaç el silah atardı. Gelin evinden de cevaben silah atılırdı. Gelinin annesi hakçıları kapıda karşılar, gelen hakçıların üstüne saçı saçardı. Maksat bolluk bereket olsundu. Eskiler köy kıyafeti giyerdi. Kaynana önlüğüne buğday, arpa, pirinç, mısır, çavdar, bulgur artık Allah ne verdiyse hepsinden koyardı. Biz ön bezine "uğlük" deriz köylük yerde. Kız evine varılınca eve ilk giren hakçı çatıda bulunan oku almaya çalışırdı. Oku yerinden alırsa bahşişi de alırdı. Efendim ok dediğimiz şey budaklı bir daldır (Şekil A13). Yedi budağı olur. Oka takılı olan tatlı yiyecekler oku alan kişi tarafından damada yedirilirdi. Amaç damadın dili tatlı olsundu. Gelin evine giren bazı hakçılar, evden kaşık, tabak, çivi gibi şeyler çalardı. Gelin damat evine getirildiğinde gelini duvara yaslarlar o çaldıkları çiviyi gelinin baş hizasından duvara çakarlardı. Gelin evine bağlı olsun diye böyle yaparlardı. Gelin evden çıkarken ailesiyle helalleşirdi. Gelinin beline bekâreti simgeleyen kırmızı bir kuşak bağlanırdı. Bu kuşağı varsa abisi, yoksa babası ya da amcalarından biri bağlardı. Daha sonra kapının önünde köyün hocasına dua ettirilirdi. Kızın sandığına gerdek gecesi yemeleri için börekle tavuk konulurdu. Kızla beraber sandık damat evine götürülürdü (Şekil A14). Gelin, ata erkek kardeşi tarafından bindirilir. Yol boyunca erkek kardeşi atı sürer. Hakçılar gelini alarak davul zurna eşliğinde damat evine yola koyulur (Şekil A15). Gelin, damat evinin kapısına geldiğinde hiç konuşmadan atın üzerinde beklerdi. Gelin attan indirilmeden ‘‘sağadak’’ deriz biz geline kayınpederi bir hediye verirdi. Bu hediye hayvan olur, tarla olur… Gelin "sağadak"ını alınca attan inerdi. Gelin attan indirilince eline Mushaf verilir, yine gelin eve sokulurken kapıya yağ sürülür, geline bal yedirilirdi. Kaynana kapı eşiğine yatardı. Gelin yerden kaynanayı kaldırırsa saygılı, eğer kaldırmadan üstünden geçerse saygısız denilirdi. Gelin eve girince kucağına erkek çocuk verilirdi. Buradaki amaç, soyunu devam ettirecek olan bir erkek evlada sahip olmaktı. Damat evinde imam nikâhı kıyılırdı. İmam nikâhına sadece damadın yakınlarından birkaç kişi şahitlik etmek için katılırdı. Gelin, nikâh esnasında mehir isterdi. Nikâhtan sonra gelinle damat baş başa bırakılırdı (Şekil A18). Gerdek gecesi yatağını kız tarafından uslu başlı biri yapardı. Gerdek odasında gelin, damadı hazır vaziyette beklerdi. Damat geline görümlüğünü vermeden gelin konuşmazdı. Gelin ile damat iki rekât şükür namazı kılardı. Gelin, oğlan çocuk için dilek dilerdi. Gelinle damat, sandıktaki börekle tavuğu yerdi. Sonra gerdeğe girilirdi. Gelin bakire ise damat ocağın içinden bir el silah atardı. Bu âdeti ben şahsen uygulamadım. Hem ayıp gördüğüm için, hem de çok cahilce bir şeydi. Neyse damat, gerdek sonrası yatağın altına para koyardı.

> Yatağı toplamaya gelen kişi bahşişi alırdı. Gelin, o gün hiçbir iş yapmazdı. Neymiş efendim gelinin ömür boyu işi bitmezmiş o gün iş yaparsa. İşte batıl şeyler bunlar aslında.”

Damat tarafı olup haka katılan bazı kişiler, gelinin evindeki bardak, kova, tabak, tas gibi ağzı açık olan eşyaları ters çevirip kapatırlardı. Mutfaktan çatal, kaşık, tabak gibi bazı eşyalarda gizlice alınıp damat evine götürülürdü. Burada gelinin kötü huylarının baba evinde kalması, iyi huylarının gelinle birlikte gelmesi amaçlanırdı (K.Ş.: 15).

Azdavay yöresinde ‘‘hak’’ denilen törene katılan kadınlar, o güne özel giysiler giyerdi. Bu giysiler onların hakçı olduğunu gösterirdi. Kadınlar başlarına kırmızı yaşmak bağlar, yüzlerini peçe ile örter, üzerlerine çar denilen beyaz çarşaf örterlerdi. O dönemlerde haka gidecek olan kadınlar ata binerek gelinin evine ulaşım sağlardı. Geline, o gün için dikilmiş özel yöresel kıyafetlerle birlikte başına kırmızı uzun bir duvak giydirilirdi. Eve ilk giren hakçı ya da damadın bir yakını evin çatısına takılmış olan oku alması gerekirdi. Bu ok çatıdan alınmadan gelin evden çıkartılmazdı. Yörede ‘‘ok’’ diye nitelendirilen bu çubuğun üzerinde 40 adet bağlanmış yamalık olurdu. Ayrıca dönemin şartlarına göre şeker, lokum, helva, mısır, buğday, arpa, pirinç vs gibi ürünler de okun üzerine bağlanırdı. Oku alan kişi, okun üzerinde olan tatlı ürünleri damada yedirir ve damattan bahşişini alırdı. Şeker, lokum, helva gibi tatlı yiyeceklerin damada yedirilmesindeki amaç damadın ağzı tatlı olsun diyeydi. Buğday, arpa, pirinç, mısır gibi ürünlerle de gerçekleşen evliliğe bolluk ve bereket getirmesi amaçlanmıştır (K.Ş.: 10.).

Haka gidilirken, bürgü denilen siyah yeşil ya da siyah beyaz çizgili dikdörtgen şeklinde bir çarşaf giyilirdi (Şekil A16). Haka oğlan tarafı giderdi. Gelin evden çıkarılır, kapının önünde hoca eşliğinde gerçekleşen evliliğin hayırlı olması için dua edilirdi. Gelinin erkek kardeşi varsa gelinin bekâretini simgeleyen kırmızı kuşağı gelinin beline bağlardı. Gelin, varsa erkek kardeşi tarafından; yoksa babası tarafından ata bindirilirdi. Atın yularından tutarak damat evine götürme vazifesi de yine kardeşe aitti. Gelin oğlan evine varınca attan inmez ‘‘gelin attan inmiyor’’ diyerek

‘‘üzengilik’’ istenirdi. Burada damadın babası geline hayvan, toprak, para, altın, meyve ağacı vs durumu neye müsaitse artık onu verirdi. Gelin üzengiliğini aldıktan sonra attan inerdi. Gelinin eline bir ibrik verilirdi. Gelin, suyu döke döke evin kapısına gelirdi. Evin kapısına gelince kolunun altına Mushaf verilirdi, yere seccade serilirdi. Gelinin seccadeye basacak mı, yoksa yerden kaldırıp toplayacak mı ona bakılırdı. Buradaki amaç, gelinin namazında niyazında biri olup olmadığını anlamaktı. Gelin evden içeri sokulunca geline şerbet içirilirdi. Bu şerbeti sadece gelin içerdi. Amaç gelinin eşine ve eşinin ailesine karşı tatlı dilli olması, evlilikte ağızlarının tadının bozulmamasıydı (K.Ş.: 5).

Azdavay yöresinde haka gidilirken dikkat edilen bir takım uygulamalar vardı. Hakçılar davul çalarak dönüş yoluna koyulurlardı. Hakçılar, haka gittikleri yoldan geri dönmezler; farklı bir güzergâh seçip gelini, damat evine ulaştırırlardı. Eğer gelin aynı yoldan getirilirse bunun bu evliliğe uğursuzluk getireceğine inanılırdı. Aynı zamanda o sene havalar çok kurak geçtiyse hak dönüşü gelin bir su kenarına götürülür, gelinin eline ekmek verilir, ekmeği parçalayarak besmeleyle suya atması istenirdi. Böylece yağmurun yağacağına, bolluk ve bereket geleceğine inanılırdı (K.Ş.: 11).

Sağdıç kelimesi Oğuz grubunda, evlenme geleneğinde ‘‘güveye arkadaşlık eden kimse’’ anlamıyla korunmuştur (İnan, 1998: 302). Azdavay yöresinde sağdıçlık geleneği sürdürülmüştür. Erkeğin tek sağdıcı olur. Gelinin sağdıçları, bekâr iki kızdan oluşmaktadır. Bu sağdıçlar yağlık denilen dokuma kumaşı önlerine takarak diğer misafirlerden rahatlıkla ayırt edilebilmektedir. Türk düğün kültüründe sağdıcın belirli vazifeleri vardır. Damat ile gelinin sağdıçları düğün merasimi boyunca onlara eşlik eder. Onların adına yapılacak işleri yerine getirirler. Sağdıçlar gelin ve damada bir nevi rehberlik eder.

Düğünlerde davul çalmak, silah atmak gibi bir takım törensel uygulamalarda kötü ruhları ürkütüp kaçırma inancı yer almaktadır (Ataman, 1992: 47-48). Eski Türk inanç sistemi bağlamında kötü ruhlardan korunmak için ruhlara çeşitli maddeler

sunulduğu, çeşitli sesler çıkarıldığı ve bu sayede bir kaçınma sağlandığı anlaşılmaktadır. Çeşitli dua ve sembollerle kötü ruhların onlara zarar veremeyeceği inancı da zamanla nazara dönüşmüştür.

Müslüman Türklerin evlenme törenlerinde gelinin başına saçı saçması Şamanizm inancından gelmektedir. Değişik dönemlerde avın kanı, yağı ve eti, hayvanın sütü ile darı, buğday vb yiyecekler saçı olarak kullanılmıştır. Saçı, farklı soya mensup olan bir kızı kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayininin kalıntısıdır (İnan, 2000: 166-167). Saçı, Orta Asya Türklerinde, göksel ya da yer/su ruhları için serpilen, saçılan kansız kurban olarak adlandırılır. Saçı olarak adlandırılan kansız kurban törenlerinde, emekle elde edilen ya da kutsal sayılan buğday, darı, arpa vb. yiyecekler çevreye saçılır (Korkmaz, 2008: 131). Gelin alma törenlerinde, çok eski zamanlardan beri "saçı" ve "kurban" uygulamalarına yer verilmektedir. Aileye verilen önem evin, eşiğin ve ocağın kutsallık kazanması ile sonuçlanmıştır. Saçı geleneği kötü ruhlardan korunmak için uygulanan bir ritüeldir. Eski Türk geleneğinde kımız saçısı bunun tipik bir örneğidir. Saçı uygulaması, günümüzde de Türk toplumu içerisinde varlığını sürdüren önemli bir adettir ve temelinde dini inançlar yatmaktadır (İnan, 2000: 166-167).

Yörede hakçı kadınların, gelin evinde sergilediği sembolik davranışların bir amacı vardır. Gelinin evinde ağzı açık olan kapların ters çevrilmesi ile gelinin kötü huyları baba evine hapsedilmek istenmektedir. Aynı zamanda mutfaktan çalınan çatal, kaşık tabak gibi eşyalarla gelinin hamaratlığı oğlan evine taşınsın istenmiştir. Baba evinden çalınan çivinin, damat evinin duvarına çivilenmesiyle gelinin yeni evine bağlanması amaçlanmıştır.

Hak günü gelinin yüzünün ve bedeninin kırmızı duvakla örtülmesi, onu olumsuz enerjiye, nazara karşı koruma amaçlıdır. Kıyılan imam nikahında da bu ritüel özellik apaçıktır. Dini nikâh kıyılırken sadece her iki tarafın temsilcisi ve şahitler bulunur. Bu özel tören, evliliği pekiştiren dini ritüeldir. Güveyin kötü ruhlara bağlanmaması, büyülenmemesi için nikâhın birkaç yakın kişiyle kıyılması bunun bir göstergesidir.

Toplumdaki inanışa göre, hasetlik gibi kötü duygularla güveye büyü yapılabilir. Yörede, düğün sürecinde birçok değişik saçılar dağıtıldığı görülmektedir. Bu uygulamalarla, gelin ve güveyin mutluluğuna engel olabilecek kötü iyeler/cinler için önlem alınmaktadır. Saçı saçarak yeni kurulan yuvaya gelebilecek her türlü kaza-bela defedilmektedir. Saçıdan nasibini alanlar da bunun kendilerine bolluk, bereket ve hayır getireceğine inanmaktadırlar. Hem ilkel hem de gelişmiş toplumlarda evlenme anındaki ritüellerin gayesi, eşleri kötü ruhlara karşı korumak ve mutlu bir evlilik gerçekleştirmektir.

Dinlerde renkler duyguların, deneyimlerin, anlayışların dışavurumu yani kutsalın bir yansımasıdır. Evren, Yaratıcı tarafından rengârenk bezenmiştir. İlkel dinlerden tek Tanrılı dinlere kadar pek çok inanç sisteminde kan ve onun rengi olan kırmızı önemli bir sembol olarak dikkat çekmektedir. Dinsel semboller hayatımızın her alanında mevcuttur. Bu semboller, inananların inançlarını daha derinden tecrübe edinmelerine katkı sağlamaktadır. Sembollere yüklenen bu kutsiyet, onlara karşı saygı duymayı da beraberinde getirir.

Geçmişten günümüze Türk kültüründe renkler her zaman önemli görülmüştür. Dede Korkut'ta renklere dair birçok örneğe rastlamak mümkündür. Kırmızı renk Türklerde düğün ve gerdek rengi olarak sembolize edilmiştir. Dede Korkut hikâyelerinden anlaşıldığı kadarıyla Oğuzlarda güveylik elbisesi al(kırmızı) kaftandı. Gerdek gecesi gelinin de kırmızı kaftan giydiği anlaşılmaktadır. Gelinliğin sembolü olan "al duvak" Türk toplumunun vazgeçilmez bir unsuru olmuştur (Ögel, 2000: 407). Örneğin; Kazak ve Kırgız hikâyelerinde "kızıl çapan(kaftan) giyemedik" yani "murada eremedik" şeklinde kayıt altına alınması bu geleneğin Türk toplumundaki yaygınlığını göstermektedir (Genç, 1999: 1085). Yine Dede Korkut'ta "al" ile "kızıl", kadınlar için olumlu manalar içerdiği belirtilmiştir (Karabaş, 1996: 63-73). Başka inanca sahip toplumlarda da renklere bir anlam yüklendiği aşikârdır. Hinduizm'de kırmızı rengin evlilik, doğum, dini kutlamalar gibi sevinç günlerinde, önemli dini törenlerde kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda evlilik işareti olarak

kadınlar saçlarını kırmızıya boyar ve sari adı verilen kırmızı renkte bir elbise giyerler. Sihlerde de kırmızı renk gelinlerin rengiydi.

Çeyiz, Türk evlenme âdetinde daima var olagelmiştir. Çeyiz bizzat gelinin ailesi ve gelin tarafından hazırlanır. Toplumda erkek tarafından çeyizlik istemek ayıp sayılır. Çeyiz, tamamen kız tarafını ilgilendiren bir uygulamadır. Çeyiz serme âdetiyle aile itibarını sergilerken, kızda hamaratlığını topluma ispatlamış olur. Hak günü gelinle birlikte çeyiz sandığı da evden çıkar ve düğün evine götürülür. Yörede çeyiz sandığına, gerdek gecesi gelin ile damadın yemesi için tavuk, börek ve tatlı konulur. Çeyiz sandığı ile birlikte yiyeceklerinde gönderilmesi ile yine bereketin, bolluğun, zürriyetin, ağız tadının sağlanması amaçlanmaktadır.

Yörede, gelin alayının hakçıların geldiği yoldan götürülmemesinde bir takım inançların izleri bulunmaktadır. Gelin alayının doğrudan oğlan evine götürülmemesi, Şamanist inançtaki ruhların, yeni kurulan aileye vereceği zararı önlemek için yapılan bir uygulamadır. Normal güzergâhtan farklı bir yol izlenmesiyle yol ve orman iyelerini oyalayarak geline ve damada verecekleri zarar önlenmeye çalışılır. Bu inanç, günümüzde şeytandan ve etraftaki nazardan sakınma olarak şekil değiştirmiştir.

Türkler' in dini tarihi incelendiğinde çok eski dönemlerden itibaren tabiatta bir takım güçlerin bulunduğuna inandıkları ve onları kutsallaştırdıkları görülmektedir. Tarihi süreç açısından, bu inançların ne zaman, nasıl ve hangi şartlarda ortaya çıktığı kesin bir biçimde bilinememektedir. Bu inançlar, tabiatta bulunan yol, su, ağaç, kaya, dağ vb. varlıkların birer ruhunun bulunduğunu tasavvur etmektedir. Bu ruhların *iyilik verenler* ve *kötülük getirenler* şekilde ikiye ayrıldığı görülmektedir (Günay ve Güngör, 2012: 58-59). Eski Türk inancına göre orman bir ruha sahiptir. Yakutlara göre orman ruhlarının sayısı dokuz olup "bayanay" olarak adlandırılır. Bu ruhlar koruyucu ruhlardır. Aynı zamanda orman kötü ruhların barındığı bir mekân olarak da düşünülmüştür. Ormanda yaşayan kötü ruhlar Tatarlarda "Yarımtık", Başkurtlarda "Şurele" adıyla anılmıştır. O tek gözlü, tek kollu, vücudu baştanbaşa tüyle kaplı,

uzun tırnaklı bir varlık olarak tasvir edilmiş olup insanlara zarar verdiği söylenmiştir. İnsanlar tabiata bir takım gizil güçler yüklemiştir. Böylelikle tabiatta yer alan bazı unsurlar kozmik açıdan kutsallaştırılarak açığa çıkarılmıştır (Bayat, 2012: 175-177).

Eski Türk inancına göre yeri kontrolü altında tutan bir takım iyeler vardı. Yakut Türkleri bunları "auliççite"(yol iyesi) ve "attuk içite" (geçit iyesi) gibi isimlerle çağırır. Yine aynı şekilde Türklerde, Boz/Atlı Yol Tengrisi'nin, yol iyesinin, yolda sıkıntıya düşen kişilerin yardımına koştuğu inancı hâkimdir. Bu inancın Türklerin İslamiyet'e girişiyle birlikte Hızır Nebi inancına dönüştüğü karşımıza çıkmaktadır (Kalafat, 2008: 183-184) .

Yerleşim yerleri genellikle su bulunan yerlerde kurulur. Eski Türk inanışında sulara saygı duyulur. Onlar "Baba evinin suları" dır. Kuzey Türklerinde ise, ''Koca evine gelen geline, kocanın evine ait akarsular ile kaynaklar gösterilir. Koca kütüğüne geçmiş olan gelin, sulara çeşitli saçılar yaparak, saygıda bulunur.'' (Ögel, 2014: 410). Yörede "hak" dönüşü geline suyun içine ekmek saçısı yaptırma âdeti ile eski Türk inançlarının değişime uğrayarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

Türk toplumu, düğün töreninde iki türlü nikâh kıymaktadır. Halk arasında hükümet nikâhı olarak bilinen resmi nikâh düğünden önce veya düğün günü kıyılır. Diğer nikâh ise dini nikâhtır. Bu nikâh, gerdek gecesi zifaftan önce imam tarafından şahitler huzurunda kıyılır. İmam nikâhının resmiyette bir karşılığı yoktur. Ancak buna rağmen Türk toplumunda dini nikâh oldukça önemli görülmektedir. (Demir, 2005: 363-370). Dini nikâh veya resmi nikâhla evlilik kutlanıp kutsanmakta, kadın ve erkeğin birlikteliği meşrulaştırılmakta, topluma bu birliktelik ilan edilmektedir (Üstündağ, 2018: 88). Yörede her iki nikâhında uygulandığı tespit edilmiştir. Eğer evlenecek olan çiftler reşit değilse imam nikâhı bir kurtarıcı olarak görülmüştür. Reşit olan bireyler arasında öncelikle hükümet nikâhı kıyıldığı, daha sonra gerdekten önce imam nikâhının kıyıldığı tespit edilmiştir. Nikâhın asıl amacı evliliği meşrulaştırıp, duyurmaktır. Burada tek başına hükümet nikâhı yeterliyken, imam nikâhına da başvurulması inancın toplumun evlenme adetlerine bir yansımasıdır.

Mehir uygulaması da Türklerin İslam'ı benimsemesiyle evlenme geleneğine yerleşen bir unsur olmuştur. Mehir; imam nikâhı kıyılırken gelinin belirlediği para veya malın damat tarafından sonraki süreçte geline verilmesidir.

Düğün sürecine yönelik elde edilen bazı bulguların temelinde bir takım inanışların yattığı ortadadır. Gelin alma törenlerinde davul çalarak, silah atarak çıkarılan seslerle kötü ruhları ortamdan kovmak amaçlanmıştır. Yine gelin alma sırasında kullanılan at ile de topraktan gelebilecek kötü ruhlardan korunmak istenmiştir. Hak günü kız evinin önünde yapılan saçılarla evliliğe bolluk, bereket ve huzur getirmesi arzulanmıştır. Gelinin beline bağlanan kırmızı kuşak bekâretin sembolüdür. Kızın çeyiz sandığının içine tavuk, börek ve helva konması uygulamasında bol zürriyet, çiftleri birbirine tatlı göstermek, bereketli olmalarını sağlamak amacı yatar. Hakçıların gelini farklı yoldan oğlan evine götürülmesi, dönüş yolunda davul zurna çalınması, silah atılması seremonilerinde kötülüklerden sakınma amacı hissedilir. Oğlan evine gelindiğinde gelinin eve sokulmadan önce yine bir dizi seremoninin uygulandığı görülmektedir. Su döktürülerek suyun temizleyici özelliğinden, bal yedirilerek onun tatlılığından yararlanılmaya çalışılmaktadır. Geline kapıya yağ sürdürmek, bereketi ve bolluğu temsil etmektedir. Gelinin kucağına erkek bir bebeğin verilmesinde, doğurganlığı sağlayarak soyunun devamı için erkek çocuk dilemek yatmaktadır.

Geleneksel düğünler dayanışmanın ve yardımlaşmanın en çok görüldüğü sosyal bir olgudur. Kastamonu iline bağlı Azdavay yöresinde, evlenme geleneği boyunca; "bereket getirme, bahtının açık olması, koruma, sakınma, saadet arama, ağız tadı arama, yeni evine bağlanma, zürriyet, yumuşak huylu olma, temizleme, gösterme, hediye" gibi gerçekleştirilen pek çok törenin altında yatan gerçek sebebin sempatik büyü inancı olduğu ortadadır.

4.2.4 Gerdek

Gerdek gecesi yatağını, kız tarafından uslu başlı biri yapar. Gelinin kucağına ya da gerdek yatağına oğlan bebek konur. Gerdek odasında gelin, damadı hazır vaziyette bekler. Damat geline görümlüğünü vermeden gelin konuşmaz. Gelin, damattan görümlüğünü aldıktan sonra birlikte iki rekât şükür namazı kılarlar. Gelin, oğlan çocuk için dilek diler. Gelin, sepet gününde aldığı bereket parasını damadın çorabına koyar. Daha sonra gelininin baba evinden getirdiği sandıktan börek, tavuk ve tatlı çıkartılarak yenir. Sonra gerdeğe girilir. Gelin bakire ise damat ocağın içinden bir el silah atar. Damat, gerdek sonrası yatağın altına para koyar. Yatağı seren kişi yatağı toplamaya geldiğinde bahşişini almış olur (K.Ş.: 3).

Gök Tanrı inancına göre Türkler Ergenekon'dan çıkmak için ateş ile demiri eritmişlerdir. Ateş, ocak iyeleri, Türk inancında önemli bir yere sahiptir. Bu mistik hatıra zaman içerisinde bir takım değişimler geçirerek günümüze kadar varlığını sürdürmüştür (Kalafat, 2008: 193). Gerdek gecesi birliktelikten sonra silah atma âdeti Anadolu halk inançlarında oldukça yaygın bir adetti. Buradaki amaç sadece şenlik ve kutlama yapmak değil, tüm uğursuzlukları, şerleri defetmektir. Silahın sembolik olarak kötü ruhları kovduğuna, muhtemel büyü ve benzeri tehditlerden koruduğuna inanılırdı (Kalafat, 2008: 290). Gerdek gecesi gelinin bekâretinin topluma duyurulması için ocağın kullanılması bunun bir yansımasıdır.

Bekâretin önemi, köken olarak ilkel toplumlara kadar dayandırılabilir. Gerdek gecesi gelinde, bakire olma koşulunun aranması kültürün aşağı kültürlerde önemsenmemekle birlikte, aksine batıl endişelerden ve duygusal tiksinmeden kaynaklanan nedenlerle hoş karşılanmamıştır. Soylu sınıfın olduğu toplumlarda, soylu damadın onuru ve soyun devamı düşünüldüğünde bekâret aranmaya başlanmıştır. Namusla ilgili tabuların kökeni utanma ya da günah işleme korkusu değildir. Bunun temelinde, cinsel organların gizemsel etkenlerle özellikle de nazar değmesi sonucu incinebileceği kaygısıyla gelişen batıl inançlar yatmaktadır. Bu batıl düşünceler, ataerkil toplumlarda kadının bekâretini şart koşan talebe dönüşmüştür (Briffault, 1990: 296-298). Bekâret unsurunun kimi toplumlarda 21. Yüzyılda da

önemini koruduğu görülmektedir. İslam inancında evlilik dışı ilişkiye girmek zina olarak isimlendirilmiş ve büyük günah sayılmıştır. Çocuğun anne ve babasının bilinmesi, toplumun maddi ve manevi sağlığı için önemli bir unsurdur. Bekâretin önemi, ilkel toplumlarda sadece kadına atfedilirken, İslam' da cinsiyet ayrımına gidilmemiştir. Azdavay yöresinde, kadının bekâretinin ocağın içinden bacaya doğru açılan ateşle duyurulması, gelinle ilgili bir dedikodu var ise gerdek gecesi çarşafının kaynana tarafından omuza atılıp semet günü, ortada oynayarak herkese göstermesi bekâret unsurunun önemini ortaya koymaktadır.

4.3 Düğün Sonrasına Dair Uygulamalar

Azdavay yöresinde düğün sonrasına dair uygulamalar; "semet" ve "evirlik" şeklinde sıralanmaktadır.

4.3.1 Semet

Yörede gerdek gecesinin ertesi günü damadın, kayınpederinin evine el öpmeye gitmesine "semet" denir.

Semet eğlencesi damat evinde olurdu. Semete sadece kadınlar katılırdı. Semete katılanlar yöresel kıyafetlerini giyerdi. Gelinin iki tane sağdıcı olurdu. Sağdıçlar önlerine yörede ‘‘uğlük’’ denilen ön bezinin üzerine ‘‘yağlık’’ denilen işlemeli bez takardı. Yörede gelinin sağdıçları bu şekilde giyinirdi (K.Ş.: 9). Damat "semet" günü sağdıcıyla beraber kayınpederinin kapısında beklerdi. Damat bu bekleme esnasında hiç konuşmazdı. Kayınpeder, damada kendi meyve ağaçlarından birini vererek damadın dilini açardı. O meyve ağacı, damat ölünceye kadar onun olurdu ve meyvesini damat toplardı. Yörede bu âdete "söyletmelik" denir. Daha sonra eve çıkılırdı. Damadın kayınvalidesi, damada özel yumurta pişirirdi. Bu yumurtadan sadece damat yerdi. Damat yumurtasını yerken kız tarafından biri damadın ceketini ya da ayakkabısının tekini alır, saklardı. Damat evden çıkarken bahşiş karşılığı eşyalarını geri alırdı (K.Ş.: 22). El öpme işi bittikten sonra damat kız tarafı ile birlikte

cümbür cemaat semetin yapılacağı yere geri dönerdi. Gerdek gecesi kapının dışına bırakılan çarşafı kaynana alır, içine kalıp sabun koyar, semet günü kızın annesine teslim ederdi. Bazı kaynanalar semet günü o çarşafı omzuna atar oynardı. Ayrıca semet günü geline hiçbir iş yaptırılmazdı. Eğer gelin, o gün elini bir işe sürerse, gelinin ömür boyu işi hiç bitmeyeceğine inanılırdı. Evde akşama kadar yemekler yenir, şerbetler içilir, oyun havası oynanırdı. Buda kadınların kendi aralarındaki düğündür bir nevi (K.Ş.: 9).

Semet günü gerçekleştirilen uygulamalarda yine bir takım semboller kullanılmıştır. Damadın tıpkı gelin gibi konuşmaması, kendisini aileye kabul ettirmesiyle ilgilidir. Aynı şekilde damada yumurta yedirilmesi de üreme isteğine yapılan bir vurgudur. Ataerkil toplumlarda, soyun devamı oldukça önemsenmiştir. Yine semet günü gelinin bekâretinin tescili olan çarşafın toplum içinde sergilenmesi iffetliliğe verilen önemi bize göstermektedir. Şekerli bir içecek olan şerbetin bugün de içilmesi "ağız tadı" olarak ifade edilen ailedeki huzur ve sükûneti koruma isteğinden kaynaklıdır. Geline gün boyunca hiçbir iş yaptırılmaması da semet gününe yüklenen büyüsel inancı ifade eder.

4.3.2 Evirlik

Semetten bir hafta sonra gelinle damat tarafı birbirlerini ziyaret eder. Her iki aile birbirlerine ziyafet vererek, ikramda bulunur. Gelin evlendikten sonra ilk defa baba evine gider ve anne ile babasının elini öper. Yörede bu adete ‘‘gişilik’’ yada ‘‘evirlik’’ denir (K.Ş.: 18). Evirlik uygulamasında, kızın bir süre baba evine gitmemesi, yeni evine kolay alışsın diyedir. Gelinin, damat ve ailesinin bir ziyafetle ağırlanması da bu evlilikten duydukları memnuniyeti göstermektedir. Yeni kurulmuş hısımlık ilişkisi yemekle taçlandırılmaktadır.

4.4 Azdavay Düğününde Eğlence ve Yemek

Düğün, neşe oyun demektir. Evlenme âdetinin her safhasında çalıp oynamak, gülüp eğlenmek isteği vardır. Anadolu'da çok katmanlı kültür oluşumu meydana gelmiştir. Bu kültür katmanın içinde çok renkli bir göreve sahip köçeklik de vardır. Köçeklik, halk kültürünün içinde yer alan önemli halk danslarımızdandır. Köçekler fırfırlı, uçları püsküllü, renkli kumaştan yapılmış özel bir etek giyer. Parmaklarına zil denilen bir eğlence aleti takıp, davul zurna eşliğinde ritim tutarlar ve oynarlar. Kastamonu Azdavay yöresinde davul-zurna ve köçek üçlüsü düğünlerin vazgeçilmez eğlence unsurudur (Şekil A27). Gelin almaya davul zurna ekibiyle gidilir. Erkek düğünü denilen asıl düğün günü davul zurna eşliğinde köçekler oyun oynar, davetlileri eğlendirir. Azdavay düğünlerinin vazgeçilmez eğlencesi Azdavay çiftetellisi de düğünlerde oynanan oyunlardandır (K.Ş.: 12).

Geçmiş dönemlerde Azdavay düğünlerinde keşkek, bulgur, et kavurması, et haşlaması gibi yöresel yemekler pişirilirdi. Ayrıca düğün böreği de düğünün vazgeçilmez yiyeceklerindendi. Düğünde tatlı olarak köy helvası yapılır, misafirlere ikram edilirdi. İçecek olarak misafirlere şerbet dağıtılırdı. Düğün yemeklerinin çeşitliliği düğünü yapan ailenin maddi durumuna göre değişiklik gösterirdi (K.Ş.: 13).

4.5 Azdavay Düğünlerinde Giyim-Kuşam

4.5.1 Yaşmak

Yaşmağın üzeri pullar, boncuklar ve tül parçalarıyla; kenarları püsküller ve boncuklarla süslenirdi. İki köşesine dikilen ipliklerle, yüzü kapatacak şekilde, başın arkasından bağlanılarak kullanılırdı (Şekil A3)(K.Ş.: 11). Yapılan araştırmada yaşmağın köy düğünlerinde çarşaf giyerek gelin almaya giden ve hakçı adı verilen kadınlar tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir.

4.5.2 Duvak

Duvak, gelinin başına takılan ve yüzünü örten örtüye verilen isimdir. Geleneksel gelin kıyafetlerinin ayrılmaz parçası olan duvak ayak bileklerine kadar uzanan kırmızı renkli bir örtüdür. Günümüzde halen kısmen de olsa kullanılan duvaklar daha küçük boyutlarda, kırmızı ve yeşil renklerden oluşmaktadır (Şekil A4) (K.Ş.: 34).

4.5.3 Yağlık

Yağlık, daha büyük oluşu ile mendilden ayrılan, kare bir bezdir. Yağlık ön bezinin bele gelen kısmına sıkıştırılarak öne takılır. El tezgâhlarında dokunan bezin üzerine çeşitli işlemeler yapılarak süslenir. Yağlık yörede ‘’semet’’ denilen ve düğünün ertesi günü yapılan bir eğlence sırasında gelin ve iki sağdıcı tarafından kullanılırdı (Şekil A5). Günümüzde el dokuması yağlıkların yerini havlular almıştır (K.Ş.: 10).

4.5.4 Takke

Azdavay yöresinde, bekâr ve evli kadınların taktığı takke modeli farklıdır. Takke bir nevi kişinin medeni durumunu ifade eden simge olarak kullanılmıştır. Takke, ince iplerden dokunur. İç kısmına astar dikilir. Takkelerin ön kısımları boncuklar ve pullarla süslenir. Dikilen takkenin kullanıma hazır hale gelmesi için evli kadınların takkesine çeki bağlanmakta, genç kız takkesine peyik geçirilmektedir. Takkelerin üzerine işlenen motiflerin bir amacı vardır. Muska ve göz şeklinde işlenen bu motiflerin kişiyi nazardan koruduğuna inanılmaktadır (Şekil A6)(K.Ş.: 26).

4.5.5 Paçalık

Kişinin alt kısmına giydiği bir iç giyim ürünüdür. Paça, iki farklı kumaştan oluşmaktadır. Paçanın diz hizasından başlayıp bele kadar uzanan üst kısmında pazen ya da basma denilen pamuklu kumaş kullanılır. Dizin altında kalan entariden görünecek kısmı da genellikle üzerinde çiçek motifi olan kırmızı ya da yeşil renkli sentetik kumaştan dikilir. Boyu belden topuklara kadar uzanan paçalığın ucuna lastik

geçirilerek bileği sarması sağlanır. Aynı zamanda bel kısmına gelen yere de lastik dikilerek bele oturması sağlanır. Paçalığın ağ kısmı ise ne çok geniş ne de çok dardır (Şekil A7)(K.Ş.: 31.).

4.5.6 Entari (Gelinlik)

Yörede entariye; "kısbe", "urba" ya da "esvap" gibi farklı isimler de verilmiştir. Entarinin uzunluğu ortalama diz altı ile ayak bileği arasında yer almaktadır. Entarinin yakası yuvarlak, hafif hâkim yaka şeklindedir. Giyim sırasında kolaylık sağlaması için yakasının arkasına tek düğme ya da ön tarafına göğüs hizasının bitimine kadar birkaç düğme dikilmektedir. Entarinin ön etek ucu düz bir şekilde dikilirken arka etek ucu, bir karış eninde yörede "sayvanlı" denilen fırfırlı şekilde dikilmektedir. Kol ağızları manşetli olan entariye kol takılırken, omuza entari kumaşının aynısından kırma yapılmaktadır. Sutaşı denilen ve çeşitli renklere sahip olan ince kıvrımlı iple kol, yaka, roba ve etek ucu fırfırları süslenmektedirler. Genel anlamda entari dikiminde kullanılan kumaşlar tek renk üzerine çiçekli ya da renkli desenlerden oluşmaktadır. Düz renk kumaşlar, daha çok gelinlik dikiminde kullanılmıştır (Şekil A8) (K.Ş.: 29).

4.5.7 Yelek

Yeleğe, yörede "delme" denilmektedir. Yelek, dikim şekli itibariyle yakasız ve kolsuzdur. Yelek dikilirken genel olarak düz renkler ya da giyilecek olan entarinin zıddı olan renkler tercih edilmiştir. Yeleğin iç kısmına astar dikilir. Yeleğin yakası "V" şeklindedir. Boyu oldukça kısa olan yelek göğüs hizasına kadar iner. "V" noktasının birleştiği yerden bir-iki düğme ile birleştirilir. Yelek tam vücuda oturacak şekilde dikilir. Kol kısımlarına "kıvırtma" denilen bir işlem yapılır. Yeleğin kenarları boncuklu veya boncuksuz oya motifleriyle, sutaşlarıyla şeritler dikilerek süslenmektedir (Şekil A9)(K.Ş.: 33).

4.5.8 Ön Bezi

Yörede ön bezine "uğlük" de denilmektedir. Entarinin ön kısmına gelecek şekilde bel kısmından arkaya kenar ipleriyle bağlanır. Önlüğün şekli dikdörtgendir. Kalın, renkli ipliklerden dik çizgiler halinde el tezgâhında dokunmaktadır. Boyu belden başlar ve entarinin ucundaki fırfırlara kadar devam eder. Dikdörtgen parça, elbisenin sadece ön kısmını kaplamaktadır (Şekil A10- A20) (K.Ş.: 32).

4.5.9 Kuşak

Kuşak, üçgen kısmı belin arka kısmına gelecek şekilde bel hizasına bağlanan bir giyim türüdür. Şekli kare gibidir. Kuşak kalın renkli ipliklerden el tezgâhlarında dokunur. Dokuma esnasında kuşağın uç kısmında iplikler püskül olarak bırakılır. Belin arkasına doğru giyilerek kenarlarından uzanan ipler belin ön kısmından bağlanarak takılır (Şekil A11- A19)(K.Ş.: 34).

4.5.10 Bürgü

Yörede genellikle siyah yeşil şeritli dikdörtgen atkıya denilir. Buna halk arasında çarşafta denilmektedir. Kadınlar tarafından başı ve omuzları kapatacak şekilde giyilen kıyafettir. Bu kıyafet hak denilen kız alma törenine gidilirken kadınlar tarafından kullanılır (Şekil A12)(K.Ş.: 5).

4.6 Ağaç Evliliği

Azdavay yöresinin Çocukören köyü civarında ağaç evliliği âdetine rastlanılmıştır. Ömrü boyunca hiç evlilik yapmamış kişiler, yaş ilerleyince ya da ölümü yaklaştığı hissedilince bir ağaçla nikâhlandırılırdı. Halk arasında kişinin bekâr olarak öbür dünyaya gitmesi doğru karşılanmazdı. Bu yüzden seçilen bir ağaç ile kişi, İslami usullere göre dini nikâh kıyılmak suretiyle ağaçla evlendirilirdi (K.Ş.: 19).

> Ağaç evliliği ile ilgili K.Ş.19 şu bilgileri vermiştir: "Çocukören Köyü 'nün Çukurharman Mahallesi'nde "Habuk Gız" adında 80-90 yaşlarında hiç evlilik yapmamış bir kadın vardı. Bu kadın ölümüne yakın evinin önündeki erik ağacı ile nikâhlandı. Yörede ölen kişinin nikâhsız olarak öbür dünyaya göçmesi günah sayılırdı. Bizim Ortaköy'de de yukarı düz denilen köyün üst tarafında bulunan nikâh armudu da bu amaçla kullanılmış (Şekil A21-A22). O ağaçtan kimse meyve toplamaz, ağaca kimse zarar veremez. Ağaç kendi kendine yaşlanıyor. Ağacın bir tarafına yıldırım düştüğü halde kendi kendine yıkılması bekleniyor. Şimdi artık ağaçla nikâhlanma âdeti kalktı. Böyle bir adet uygulanmıyor."

Çukurharman Köyü'nde yaşayan "Habuk Gız" adındaki kadının nikâhını Molla lakaplı bir hocanın kıydığı tespit edilmiştir. Nikâhı kıyan kişi, resmi bir din görevlisi değildir. Köyde saygınlığı olan, dini bütün olarak kabul edilen bir şahıstır. Kadının nikahsız ölmesi günah sayıldığı için, akrabaları ve köylüleri bir olup kadını, evinin önündeki erik ağacı ile nikahlamışlardır (K.Ş.:20).

Çocukören Köyü'ne komşu olan Çömlektepe Köyü'nün Öskem Mahallesinde yaşamış olan "Koca Kezban" adında bir kadın da ağaç ile evlendirilmiştir. Kadın iyice yaşlanınca kadının evinin önünde bulunan çetir (kayın) ağacı ile nikâhı kıyılmıştır. Çünkü köy halkı arasında öbür dünyaya nikâhsız giderse çok büyük azap çekeceği inancı yaygındır. Çetir (kayın) ağacı hala ayakta (Şekil A23-A24). Ağaç zarar görmesin diye etrafını çitle çevrelemişlerdir. Bu ağaca halen kimse el sürmemekte ve ağaca zarar verenin günaha gireceği düşünülmektedir. Yörede evlenmemiş gençler için "git bir budak bul" tabiri kullanılmaktadır. Bu kalıplaşmış tabirin kökenine baktığımızda, ağaç evliliğiyle bir bağı olduğu karşımıza çıkmaktadır (K.Ş.: 28).

Diğer tabiat varlıkları gibi ağaç da insanla olan ilişkisinde önemli görülmüştür. Kültürel hafızaya baktığımızda ağaca yüklenen kutsallık varlığını sürdüre gelmiştir. Hayat ağacına ilişkin ilk bilgilere Sümerlere ait "Gılgamış Destanı"nda rastlanılmaktadır. Destanda, Gılgamış'ın gençleştirme etkisi olan su bitkisini bulması

ve bu bitkiyi “hayat ağacının efendisi” yılan tanrısı Ningizzida’nın ele geçirmesi anlatılır. Babil’de “Ukkanu” adı verilen hayat ağacının meyvesinden yiyen kişinin ölümsüz olacağına inanılmıştır. Asurlularda hayat ağacı imparatorluğun simgesi olmuştur. Urartularda ise hayat ağacı bolluğun ve bereketin temsili olarak kullanılmıştır. Mezopotamya’da hayat ağacı; bolluk, bereket, güç ve ölümsüzlüğün sembolü olarak özünü korumuştur (Dağ, 2021: 66).

Birçok toplumda ağacın kutsallaştırıldığı görülmektedir. Ağaca tek başına bir kutsallık yüklenmez. Her zaman onu aracılığıyla “ortaya konulan”, “anlamlandırdığı” ve “simgelediği” şey adına tapıma sahip olur. Mezopotamyalılarda hurma ağacı, İskandinavyalılarda meşe, Hindularda asvattha ve nyagrodha vb. ağaçlara kutsallık atfedilmiştir. Su-nehir-pınar-göl tapımı, Yunanistan’da mitolojinin din alanına girmesinden ve Hint- Avrupa istilalarından çok önce de vardı. Bu inanış Helen uygarlığının yıkılışına kadar varlığını sürdürmüştür. Pausanias, Arkadya’da Lykaios Dağı’nın eteğinde bulunan Hagno pınarında gerçekleştirilen töreni şu şekilde betimlemiştir; “Kuraklık baş gösterdiğinde, Lykaios tanrısının rahibi buraya gelirdi ve bir meşe dalını kutsadıktan sonra pınara atardı.” Bu ayin yağmur duası niyetine yapılmıştır (Eliade, 2014: 208-209).

Yapılan çalışmalarda tarihsel sürece bakıldığında Türkler ve İskandinavların özellikle kültürel alanda karşılıklı olarak etkileşim içinde oldukları tespit edilmiştir. Türk ve İskandinav mitolojisinde ağaç, hem dünyanın yaratılışını hem de türeyişi sembolize etmektedir. Ağacın yıl içerisinde geçirdiği değişim insan hayatı ile özdeşleştirilmiş ve ağaca bir kutsallık atfedilmiştir. Ağaç birçok mitolojide doğumun, ölümün ve yeniden dirilişin sembolü haline gelmiştir. Kaynaklarda kutsal sayılan ağaç; “hayat ağacı”, “kozmik ağaç”, “dünya ağacı” gibi farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Hayat ağacının, birçok mit ve masalda dünyanın merkezini sembolize ettiği görülmektedir. Hayat ağacı, Tanrıların ve insanların dünyasındaki bağlantıyı sembolize ederek, yeryüzü ve cennet arasındaki geçişi sağlayan bir köprü konumundadır. Bütün âlemi birbirine bağlayan ağacın kökleri cehennemi, gövdesi

dünyayı, dalları ise cenneti kapsar. Bazı kaynaklarda hayat ağacının ters bir şekilde tasvir edildiği de görülmektedir (Dağ, 2021: 65).

Türk mitolojisinde ağacın sembol olarak kozmogani (evrenin yaratılış miti) ile antropogani (insanın yaratılış miti) arasında yakından ilgisi bulunmaktadır. Ülgen insanı toprak ve ağaçtan yaratmıştır. Eski Türklerde, insanların ağaçtan türediğine inanılmaktaydı. Çünkü ağaç, mitolojik inanca göre ongundur. Dünya Ağacı'nın birleşim noktasıdır. İnanca göre ağaç, bazen ana, bazen de ata başlangıcıdır. Menşe mitlerinin bir kalıntısı olarak ağaçtan evlat isteme bugün de Türk toplumlarının hemen hemen hepsinde korunmuştur (Bayat, 2007: 179-182). Türk inanç sisteminde ağaç kültünün önemli bir yeri vardır. Kayın ağacı özellikle kam/şamanlık törenlerinde, bayramlarda, ayinlerde kullanılan vazgeçilmez bir unsurdur. Türklerde kayın ağacının yanı sıra söğüt, meşe, sedir, akkavak, karaçam ağaçlarının da kutsal olduğuna inanılırdı. Çocuğu olmayan kadınların "Yuvalı Kara Çam" dedikleri bir ağaca gelerek, beyaz at derisini bu ağacın altına serdikleri ve ağacın karşısında dua ettikleri söylenir (İnan, 2000: 64).

Ağaç motifini bütün Türk destanlarında görmek mümkündür. Örneğin; Oğuz Kağan destanında Oğuz'un ikinci eşinin, gölün ortasında yer alan kutsal bir ağacın kovuğundan yaratıldığı yer almaktadır. Meyve veren ağaçların kesilmesinin yasak olduğu da Ergenekon destanında geçmektedir. Eski Türk inancında ağaç kutsalların arasındadır. Türkler zaman içinde farklı inançları benimseseler de eski inançlarını tam anlamıyla terk etmemişler ve kutsal ağacı kültürlerinde yaşatmaya devam ettirmişlerdir (Gültepe, 2015: 589-590). Diğer bir ağaçtan türeme mitine göre Kıpçakların ismi ve menşei ağaçtan gelmektedir. Oğuz Kağan'ın askerlerinden biri savaşta ölmüştür ve karısı da hamiledir. Bu kadın doğum yaklaşınca bir ağacın kovuğuna girip çocuğu burada dünyaya getirmiştir. Daha sonra bu çocuk Oğuz'a götürülmüştür. Oğuz, çocuğa kabuk kelimesinden türeyen "Qıpcaq" ismini koyar. Bu durum "ağaç kovuğundan üreme" motifinin de kaynağıdır (Ögel, 2014: 189).

Hayat ağacı; üç katmandan oluşan yer altı, yeryüzü, gökyüzü âlemini kendisinde birleştirmektedir. Hayat ağacının kökü Erlik'in mekânı olan yer altını, yani cehennemi, gövdesi insanoğlunun yaşadığı yeryüzünü, tepe noktası ise Tanrı mekânını temsil etmektedir. Yer altı dünyası ile gökyüzünde yer alan Tanrı mekânı arasında bir köprü vazifesi gören hayat ağacı, ruhlara yukarı ya da aşağıya giden yolu göstermektedir. Eski Türk geleneğinde han ya da beylerin cenazeleri, kutsal ağacın dallarına ya da dibine defnedilmiş. Böylece ölen kişiler Tanrı katına gönderilmek istenmiştir. Günümüzde mezarın başına ağaç dikilmesi, tabutun yine ağaçtan yapılması ve mezar taşlarının üzerine hayat ağacının resminin çizilmesindeki maksat ruhların ağaç vasıtasıyla Tanrı katına yani cennete gönderebilme kudretiyle ilintilidir (Ergun, 2004:373-374).

Türk mitolojisinde dünyanın merkezi toprak unsuruyla, güney ateş, kuzey su, batı demir, doğu ise ağaç unsuruyla özdeşleştirilir. Türk mitolojisinde hayat ağacına farklı sembolik anlamlar yüklenmiştir. Aynı zamanda Türk mitolojisinde kutsal olarak atfedilen hiçbir nesneye tapınılmamıştır. Bu nesneler tanrı ile bağlantı kurmak için aracı kılınmışlardır. Türk mitolojisinde kut inancına bağlı olarak ağaç hem tanrıyı hem de hükümdarı sembolize eder. Türk mitolojisinde hayat ağacın üst kısmını kartal; orta kısmını at, boğa, geyik, koyun; aşağı kısmını balık ve yılan simgeler (Bayat, 2007: 59-60). Bu bağlamda üst kısımdaki kartal Gök Tanrı'yı temsil eder. Orta kısımda yer alan at kutsalı, boğa hükümdarlığı ve türeyişi, geyik atalar ruhunu, koyun kurban edilen hayvanı ifade eder. Aşağının sembolü olan balık dünyanın ilk yaratılışını sembolize ederken yılan yer altı tanrısı Erlik'i temsil eder (Dağ, 2021: 68).

İskandinav kozmolojisinde evren üst, orta ve alt olmak üzere üç bölümden oluşur. Asgard denilen üst bölümde tanrı Odin ve Thor yer alır. Burası savaşçı tanrılar olan Aesir ve ölen savaşçıların mekânıdır. Evrenin ortası Midgard'dır ve insanlar burada yaşar. Alt bölüm olan Niflheim'da kötü ölüler yer alır. İskandinav mitolojisindeki dünya ağacı kozmik Yggdrasil'dir. Dünyaları birbirine bağlayan ve üç kökü bulunan

Yggdrasil, bilgeliğin, kaderin ve dünyanın oluşmasında ana unsur olan suyun temelidir. Yggdrasil'in Dünya Ağacı ile benzer olan diğer özelliği her bir bölümün farklı hayvanlarla sembolize edilmesidir. Ağacın en tepesinde kartal ve kartalın gözleri arasına tünemiş bir atmaca yer alır. Kartal gökyüzünün kralı, atmaca ise zafer simgesidir. Ağaçta aşağı yukarı dedikodu taşıyan sincap ve dallarda dolaşan dört erkek geyik orta kısımda yer alan hayvan sembolleridir. Sincap cennet ve cehennemi, geyikler dört yönü veya dört mevsimi simgelemektedir. Yggdrasil'in kökünde yılan ve ejderha yer alır. Yılan ölüm ve yenilenmeyi, ejderha kötülük ve bekçiliği simgeler. Kuzey Avrupa ülkelerinde dişbudak ağacı Yggdrasil olarak kabul edilir. Yggdrasil bütün ağaçların içinde en güzeli, en kusursuzu ve en büyüğüdür. Bu ağaç dokuz âlem arasına kök salmıştır ve bütün âlemleri birbirine bağlar (Gaiman, 2020: 33). Bu ağacın meyvesi pişirilip yenildiğinde doğumun kolay bir şekilde gerçekleşeceğine inanılır. Aynı zamanda İskandinav mitolojisinde elmanın önemli bir yeri vardır. Elma dişbudaktan yapılan bir kutuda saklanır. İnanca göre bu meyveyi yiyen Tanrılar gençleşir ve ölümsüzlüğü elde eder. Yine İskandinav mitolojisine göre karaağaç ve dişbudak insanlığın atasıdır. İnsanlar kütükten yaratılmıştır. Tanrı Bor'un Odin, Vili ve Ve adında üç oğlu vardır. Odin kütüklere hayat verir. Vili akıl ve irade bahşeder. Ve ise kütüklere insan şeklini verir. Erkeğe Ask yani dişbudak, kadına Embla yani karaağaç ismi verilir (Dağ, 2021: 68-70).

Türk mitolojisinde olduğu gibi İskandinav mitolojisinde de en tepede bulunan kartal figürü ve en altta yer alan yılan figürü aynı sembolik işleve sahip diyebiliriz. Yine her iki mitolojide de insanların ağaçtan türediği inancı hâkimdir. Ancak İskandinav mitolojisinde türeyişin yalnızca ağaçtan olduğuna inanılırken, Türklerde ağaçtan türeme inanışı farklı türeyiş formlarından sadece biridir. Ağaç, birçok kültür içerisinde özgünleşerek farklı sembollerle anlamlandırılıp ifade edilen ve geçmişten günümüze varlığını sürdüren önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine ağacın insanın inancının, yaşamının ve davranışlarının şekillenmesinde de büyük bir etkisi olduğu görülmektedir.

Ağaç evliliği unsurunun Azdavay yöresinin sadece bir bölgesinde var olduğu tespit edilmiştir. Bu yerler birbirine komşu olan Çocukören Köyü ve Çömlektepe Köyü civarıdır. Azdavay'ın merkezinde, Pınarbaşı ve Ağlı ilçelerine yakın olan köylerinde böyle bir veriye rastlanılmamıştır. Bu durum, insanların aynı yörenin içinde yaşasalar dahi geleneksel, inançsal farklılıklara sahip olabileceğinin bir kanıtıdır. Ağaç kültü, diğer toplumlarda olduğu gibi Türkler için de geçmişten beri önemli bir unsur olmuştur. Ağaç evliliğiyle; Eski Türk inancındaki ağaçtan türeme unsuru zamanla değişime uğramış, hayatında hiç evlilik yapmayan kişinin bu dünya ile bağının kopmaması, o ağaçla soyunun devam ettirilmesi istenmiş olabilir. Aynı zamanda ölen kişinin Tanrı katına rahat çıkabilmesi inancından dolayı, bekâr olarak ölmenin bu işi zorlaştırabileceği düşünülmüş ve ağaç vasıta kılınmış da olabilir. Kanaatimizce bunun dini, İslami bir temeli yoktur. İslam formatına büründürülen tamamen "halk dindarlığı" (Folk Religion) tanımlayabileceğimiz bir kültürel formun yansımasıdır.

5. YÖNTEM

Araştırmamızda fenomenoloji desenine yer verilmiştir. Aynı zamanda nitel araştırma yöntemlerinden etnografı modeli kullanılmıştır. Alan araştırması ile gözlem, görüşme, soru, cevap, tasvir metodu, karşılaştırma metodu ve literatür taraması gibi nitel veri toplama metotlarına da yer verilmiştir.

Fenomenoloji; kişilerin olay veya durum karşısında edindiği öznel tecrübelerin incelendiği nitel bir araştırma yöntemidir. Fenomenoloji çalışmalarıyla olgunun nasıl algılandığı, nasıl betimlendiği, kişilerin olguya karşı hissiyatları, olguya yükledikleri anlam tespit edilmeye çalışılır. Araştırmacı tarafından odaklanılan bu olgu bir duygu, bir ilişki ya da bir kültür olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 1999).

Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve kaynak analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, verilerin gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasını sağlayan araştırma türüdür (Yıldırım ve Şimşek, 1999: 45).

Etnografı; bir toplumun ya da grubun kültürünü anlamak ve irdelemek için gösterilen bilimsel çabaların bütünüdür. Etnografya, kültürün anlaşılabilmesi için kültürün içinde yer alan bireyler tarafından detaylı bir tasvir yapan saha araştırmasıdır (Neuman, 2017: 545-546). Nitel araştırmaya dayalı bu yöntemde, araştırılan grup ya da kültürün bütününü, aralarındaki ilişkileri, kültürün üyelerinin gözünden görüp onların değerleriyle incelemeyi gerektirir (Kartalı, 2017: 207-220).

5.1 Araştırmanın Problemi

Kastamonu iline bağlı Azdavay yöresi, köklü bir tarihe sahip olmasına rağmen yörenin kültürü, özellikle evlilik fenomeni üzerine neredeyse hiçbir çalışma yapılmamıştır. Sözlü ve davranışsal geleneklerin, evlilik sürecinde uygulanan bir takım ritüellerin ortaya çıkartılıp kayıt altına alınması, problem durumunu oluşturmaktadır. Araştırmanın problem cümlesi "Azdavay yöresinde geçiş dönemleri içinde önemli bir yere sahip olan evlilik fenomeni nasıldı?" olarak belirlenmiştir.

5.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı; Kastamonu iline bağlı Azdavay yöresinde, geçmişten günümüze taşınmış evlilik fenomeninin tanıtılmasıdır. Aynı zamanda Türk kültüründe yer alan evlilik merasimlerinin benzer unsurlarından ayrıştırıp farklı unsurları ortaya koymak çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Toplumun maddi-manevi değerleri, derlenip yazıya geçirilmediği takdirde yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu yüzden insanların kendi toplumsal dünyalarını nasıl kurduğunun, oluşturduğunun ve içinde yaşadıkları toplumsal dünyayı nasıl algıladıklarının betimlemesi yapılmıştır. Bu tez çalışması ile hem alana katkı sunmak, hem de buraya ait evlilik üzerine gelenek ve göreneklerin tanıtılması amaçlanmıştır.

5.3 Verilerin Toplanması ve Veri Analizi

Fenomenoloji çalışmalarında kullanılan temel veri toplama yöntemi görüşmedir. Çalışmanın amacı ve sınırlılıkları belirlendikten sonra sorular oluşturulmuştur. Azdavay yöresinde ortalama 50-60 yaş üstü kişilerle görüşme yapılmıştır. Halkbilim paradigmasının temelini oluşturacak olan çalışmada alan araştırması, örnek olay ve yazılı kaynaklardan yararlanma metodu kullanılmıştır. Gözlem, görüşme, kaynak şahıslarla görüşme teknikleri kullanılarak yöredeki, evlilik fenomeni üzerine veriler elde edilmiştir. Kastamonu ilinin genelinde evlilik fenomeni üzerine yapılan çalışmalar taranarak Azdavay yöresi ile mukayese edilmiştir. Alan araştırması ve literatür taraması ile elde edilen bulgular geçmişteki bağlarıyla ortaya konulmuştur.

Çalışmanın amacı ve sınırlılıkları belirlendikten sonra oluşturulan sorular Ek B bölümünde yer alan Tablo 1'de görülmektedir.

Görüşme; önceden hazırlanmış soruların belli bir sistematiğe göre kaynak kişiye sorulması ve soruların cevaplarının alınmasıyla gerçekleşen sosyal bir etkileşimdir. Görüşme; sözlü iletişim yoluyla insanların tecrübe, duygu ve algıları hakkında bilgiler toplama işidir (Böke, 2014: 291-292).

Literatür taraması; çalışılan konuyla ilgili daha önce yapılan araştırmalara bakıp konunun incelenmesi ya da konuyla ilgili kaynakların taranmasıdır. Kaynak tarama; araştırılan konuların tarihsel kökenini anlamaya, araştırmanın seyrine etki edecek soruların oluşmasına, olguların tarihsel değişimini anlamaya, bulguları ve diğer kaynaklardan gelen bilgileri doğrulamaya yardımcı olur (Kiral, 2020: 170-189).

Araştırmanın veri toplama ve veri analizi şu basamaklardan oluşmaktadır:

- Araştırmanın konusu ve problemi belirlenmiştir.
- Araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıkları belirlenmiştir.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda sorular oluşturulmuştur.
- Kavramsal çerçeveye göre verilerin hangi tema altında düzenleneceği belirlenmiştir.
- Azdavay yöresini tanıtan kaynaklar taranmıştır.
- Azdavay yöresiyle ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalar taranmıştır.
- Görüşme yapılacak köyler ve kaynak şahıslar belirlenmiştir.
- Görüşmenin yapılacağı zaman aralığı belirlenmiştir.
- Görüşme esnasında not alma, fotoğraflama ve kayıt tekniği kullanılmıştır.
- Literatür taraması yapılmıştır.
- Elde edilen bulgular başlıklar halinde gruplandırılmıştır.
- Bulgular; açıklanmış, ilişkilendirilmiş ve anlamlandırılmıştır.
- Bulgular alıntılarla desteklenmiş ve olgular arasında karşılaştırmalar yapılmıştır.

- Elde edilen veriler belirli bir sistematiğe göre okuyucunun anlayacağı şekilde özetlenmiş ve düzenlenmiştir.
- Çalışmanın sonucuna objektif bir şekilde ulaşılmıştır.

Çalışmanın güvenirliğini sağlamak için elde edilen bulgulara, tek bir bilgiye göre değil birçok kaynak şahısla görüşülerek ve literatür taraması yapılarak ulaşılmıştır. Veri çeşitlemesi yapmak araştırmacıya, araştırmasının güvenilir olduğunu kanıtlamasına yardımcı olmaktadır. Araştırmada geçerliliği sağlamak için araştırılan olgular olduğu biçimiyle kayıt altına alınmıştır. Fotoğraf çekme, ses kaydı, not alma tekniği gibi yöntemler kullanılmıştır. Araştırma için hazırlanan bütün sorular görüşme yapılan kişilere sorulmuştur. Görüşme yapılan kişilerin doğup büyüdüğü yer, yaşı, cinsiyeti, eğitim bilgileri gibi demografik bilgiler kayıt altına alınmıştır.

Her araştırmacının veri analiz yöntemi farklılık arz etse de veri analizi detaylı ve düzenli bir şekilde toplanmalıdır. Verilerin nasıl analiz edileceği araştırmacıya, araştırmada elde edilen bulgulara ve araştırmanın amacına göre farklılık gösterebilmektedir.

Literatür taraması birçok aşamadan meydana gelmektedir. Bunlar sırasıyla;

(a) analiz edilecek uygun kaynağın seçilmesi,

(b) kategorilerin geliştirilmesi

(c) analiz biriminin saptanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 1999).

Yeni her araştırma kendine özgü bir üslupla analiz edilir. Nitel araştırmalarda çoğunlukla betimsel, içerik ve söylem analizi yöntemleri kullanılmaktadır (Baltacı, 2019: 377).

5.3.1 Betimsel Analiz

Betimsel analizle gözlem ve görüşme sonucunda elde edilen veriler düzenlenir. Veriler önceden belirlenmiş olan başlıklara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır. Elde edilen bulgular arasında neden sonuç ilişkisi kurulur. Gerektiğinde olgular arasında karşılaştırmalar yapılır.

Betimsel analiz dört aşamadan meydana gelmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 1999: 224):

1) Betimsel Analiz İçin Bir Çerçeve Oluşturma: Araştırma sorularından, görüşme ve gözlemde yer alan boyutlardan yola çıkarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulur. Ortaya çıkan çerçeveye göre verilerin hangi başlıklar altında düzenleneceği ve sunulacağı belirlenir.

2) Tematik Çerçeveye Göre Verilerin İşlenmesi: Ortaya çıkan çerçeveye göre elde edilen veriler okunur ve tasnif edilir. Konuyla ilgisi olmayan veya önemsiz olan veriler ayıklanır. Bu aşamada sonuç kısmı yazılırken kullanılacak olan doğrudan alıntılar da belirlenir.

3) Bulguların Tanımlanması: Düzenlenen veriler tanımlanır. Bu veriler gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenir.

4) Bulguların Yorumlanması: Tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması yapılır.

5.3.2 İçerik Analizi

Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde derinlemesine bir aşamadan geçirilir. Bu aşamada tüm veriler detaylandırılır. Araştırmacı elde ettiği verileri başlıklara ayırmaya çalışır. Kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturan bölümler, araştırmacı tarafından adlandırılır, yani kodlanır (Neuman, 2012: 663-664). İçerik analiziyle birbirine benzeyen verilerin, belirli kavramlar ve temalar

çerçevesinde bir araya getirilmesi, bunların anlaşılır bir biçimde düzenlenip yorumlanması hedeflenmektedir.

6. SONUÇ

Doğum, evlenme ve ölüm insan hayatının en önemli geçiş evreleridir. Evlilik bu geçiş dönemlerinin en önemlisidir. Topluma ait pek çok kültür öğesi, gelenek, görenek, örf, adet, inanç, değer, ritüel her bir geçiş döneminde kendisini hissettirmektedir. Dinler, bu geçiş anları üzerinde önemle durmuş ve onlarla ilgili olarak birtakım düzenlemeler yapmıştır.

Türkler, yaşadıkları coğrafya gereği birçok din ve kültürle iç içe yaşamışlar, onlardan etkilenmişlerdir. Tarihin seyri içinde farklı dinleri de benimsemişlerdir. Bununla beraber, bu din ve inanışlar, onların dünya görüşlerini, yaşadıkları çevreyi algılayış biçimlerini ve nihayet tabiatta var olan bir takım nesnelere manevi anlamlar atfetmelerine sebep olmuştur. Türklerde tabiat ve tabiatı meydana getiren unsurlar önemli varlıklar olarak görülmüş ve onlarda bulunan gizli güçlerin (ruhlar) insanlara iyilik veya kötülük yapabilecekleri düşünülmüştür. Bu anlamda, Türkler doğada görülen her şeye dini bir anlam ve değer atfetmiştir. Hayatın en önemli geçiş evresinden olan evlenme olayı da, Türk toplumunun ortak kabulleri olan birçok uygulamayı beraberinde getirmiştir

Azdavay yöresinde evlilik süreci; düğün öncesi uygulamalar, düğün sırasında ki uygulamalar, düğünden sonraki uygulamalar şeklinde sıralanmaktadır. Bu uygulamalar detaylandırıldığında yörede Eski Türk İnançları'nın yansımalarını bulmak zor olmamıştır. Çünkü yüzyılların birikimi ile meydana gelen geleneklerin içinde var olan törenler, ilk oluşum zamanı ile şimdiki arasında benzerlik taşır. Azdavay yöresine ait evlenme fenomeninde de bu benzerliklere fazlasıyla rastlanılmıştır. Örneğin; şerbetli içeceklerle ağız tadının sağlanması, davul, silah sesi gibi şiddetli seslerle korku unsuru olan kötü ruhların kovulması, saçı geleneğiyle bolluk ve bereketin sağlanması, kırmızı duvak ile nazar gibi kötü enerjiden sakınılması, evlenme ritüelinin mübarek sayılan günlerde gerçekleştirilmesiyle evliliği hayırlı, uğurlu kılmak istenmesi, yol-su iyesi, ağaç kültü gibi unsurlar

değişen yaşam biçimiyle birlikte farklı bir forma dönüşse de ortaya çıktığı özden izler taşır. Sayısal olarak çok fazla olan ritüellerin, temelde birkaç ortak amaca hizmet ettiği tespit edilmiştir. Bunlar: Zürriyetritleri, gelinin doğurgan olması ve erkek çocuk dünyaya getirmesi; bereket bolluk ritleri, ailenin bu evlilikle birlikte zenginleşmesi; birleştirme ritleri, insanları bir araya getirip beraberliği paylaşma duygusunu yaşatma; gösterme ritleri, toplumun evliliği onaylaması; temizlik ritleri, maddi ve manevi olarak temizlenmeyi sağlama; korunma ritleri, kötü ruh ve nazardan sakınma biçiminde uygulanan pratiklerdir.

Azdavay yöresinde evlilik sürecinde diğer yörelerden farklı olarak uygulanan bir takım pratikler tespit edilmiştir. Halk inançları açısından elde edilen bu bulgular önem arz etmektedir. Hakçıların haka gittikleri yoldan geri dönmemeleri, farklı bir güzergâh seçip gelini, damat evine ulaştırmalarında birtakım inançlar yatmaktadır. Bu uygulama Şamanist inançtaki ruhların, yeni kurulan aileye vereceği zararı önlemek için yapılan bir uygulamadır. Aynı zamanda hak dönüşü gelinin bir su kenarına götürülüp bolluk ve bereket getireceği düşüncesiyle suya saçı yaptırılması da yörede dikkat çeken bir uygulamadır. Bu durum, Eski Türk inancındaki su tapınımının bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerdek gecesi zifaftan sonra silah atma âdeti Anadolu halk inançlarında oldukça yaygın bir adettir. Ancak ocağın içinden ateş açılması da yöreye özgü bir uygulamadır. Ateş, ocak iye ve iyeleri, Türk inancında önemli bir yere sahiptir. Silahın sembolik olarak ocağın içindeki kötü ruhları kovduğuna, muhtemel büyü ve benzeri tehditlerden koruduğuna inanılır.

Tezimizin en dikkat çeken kısmının ağaç evliliği olduğunu söylemeliyiz. Ülkemizin başka yörelerinde böyle bir evlilik çeşidi var mıdır bilinmez, ancak Azdavay ilçesi doğa güzelliği ve ormanlarıyla değil aynı zamanda ağaç evlilikleri gibi ilginç bir ritüele de ev sahipliği yapmasıyla da dikkat çekmektedir. Ağaç evliliği konusu başlı başına bir araştırma konusudur. Ancak eski Türk inançlarında bunun izlerini görmek mümkündür. Her ne kadar İslami bir forma büründürülerek nikâhsız ahrete gitmenin günah olduğu düşüncesi ile bu uygulamanın yapıldığı söylense de bu tamamen “halk

dini" olarak tanımlanan dinden ziyade kültür temelli bir uygulamadır. Eğer bu evlilik türünün dini bir temeli olsaydı, o zaman hiç evlenememiş kişilerin gerçek bir insanla nikâhlanması gerekirdi.

Ağaçtan türeme mitosu eski Türklerin bir kısmında vardır. Ancak ifade etmek gerekir ki, ağaçtan türeyiş inancı, İskandinav mitolojisinde çok daha belirgindir. İskandinav mitolojisindeki dünya ağacı kozmik Yggdrasil'dir ve mitolojiye göre karaağaç ve dişbudak insanlığın atasıdır. İnanışa göre Tanrı Bor'un oğulları; Odin kütüklere hayat vermiş, Vili akıl ve irade bahşetmiş, Ve ise kütüklere insan şeklini vermiştir. Erkeğe Ask yani dişbudak, kadına Embla yani karaağaç ismi verilmiştir. Bu inanışın izlerinin sürülerek derinlemesine yapılacak bilimsel araştırmalarla gün yüzüne çıkartılmasında da yarar vardır. Literatür taramasında ağaçtan türemeyle ilgili birçok bilgiye ulaşmakla birlikte dünyanın herhangi bir yerinde ağaç evliliği uygulamasına da rastlanılmamıştır.

Kastamonu iline bağlı Azdavay yöresi, kendi potansiyelini keşfedecek araştırmacıları beklemektedir. Bu yörenin halen bakir olduğunu, halk bilimine kazandırılacak önemli değerleri, bilgileri potansiyelinde taşıdığını bu çalışma neticesinde anlamış bulunmaktayız. Eski Türk inançlarının başka kültür ve inançlarla kaynaşarak dönüşüp günümüze kadar ulaştığının birçok örneği, bu çalışmanın içinde yer almaktadır. Evlilik fenomeni üzerine yapılan bu çalışmada bazı konulara derinlemesine yer verilememiştir. Bu çalışmanın neticesinde elde edilen "ağaç evliliği" bulgusu, kendi başına daha kapsamlı bir çalışmayı hak etmektedir.

KAYNAKLAR

Kaynak Şahıslar

K.Ş.1: Saray Köyü / D.T.1946 /Lise Mezunu.

K.Ş.2: Saray Köyü / D.T.1952 / İlkokul Mezunu.

K.Ş.3: Samancılar Köyü / D.T.1947 / İlkokul Mezunu.

K.Ş.4: Azdavay-Merkez / D.T.-1938 / Lise Mezunu

K.Ş.5: Azdavay-Merkez / D.T.-1949 / İlkokul Mezunu

K.Ş.6: Üyük Köyü / D.T.1936 / Okuryazar Değil.

K.Ş.7: Kırmacı Köyü / D.T.1945 / Lise Mezunu.

K.Ş.8: Kırmacı Köyü / D.T.1945 / İlkokul Mezunu.

K.Ş.9: Dereyücek Köyü / D.T.1954 / İlkokul Mezunu.

K.Ş.10: Mehmet Çelebi Köyü / D.T.1946 / Okuryazar Değil.

K.Ş.11: Karakuşlu Köyü / D.T.1950 / İlkokul Mezunu.

K.Ş.12: Başören Köyü / D.T.1955 / Lise Mezunu.

K.Ş.13: Başören Köyü / D.T.1954 / İlkokul Mezunu.

K.Ş.14: Elveren Mahallesi / D.T.1953 / Lise Mezunu.

K.Ş.15: Kerpiçlik Köyü / D.T.1956 / İlkokul Mezunu.

K.Ş.16: Kerpiçlik Köyü / D.T.1956 / Okuryazar.

K.Ş.17: Çocukören Köyü-Ortaköy Mahallesi / D.T.1938 / Okuryazar Değil.

K.Ş.18: Çocukören Köyü-Ortaköy Mahallesi / D.T.1935 / Okuryazar.

K.Ş.19: Kanlıdağ Köyü / D.T.1951 / Okuryazar.

K.Ş.20: Çocukören Köyü-Tekke Mahallesi / D.T.1942 / İlkokul Mezunu.

K.Ş.21: Çocukören Köyü-Tekke Mahallesi / D.T.1948 / Okuryazar Değil.

K.Ş.22: Çocukören Köyü-Çukurharman Mahallesi / D.T.1948 / İlkokul Mezunu.

K.Ş.23: Alıköy / D.T.1951Alıköyü / İlkokul Mezunu.

K.Ş.24: Mirahor Köyü (Pınarbaşı) / D.T.1953 / Okuryazar Değil.

K.Ş.25: Mirahor Köyü (Pınarbaşı) / D.T.1954 / Okuryazar Değil.

K.Ş.26: Ahat Köyü / D.T.1958 / İlkokul Mezunu.

K.Ş.27: Çocukören Köyü-Çukurhaman Mahallesi / D.T.1957 / Okuryazar Değil

K.Ş.28: Çömlektepe Köyü / D.T.1949 / Okuryazar.

K.Ş.29: Azdavay-Merkez /D.T.1960 / İlkokul Mezunu.

K.Ş.30: Azdavay Merkez / D.T.1970 / İlkokul Merkezi.

K.Ş.31: Valay Köyü / D.T.1965 / İlkokul Mezunu.

K.Ş.32: Sabuncular Köyü / D.T.1957 / İlkokul Mezunu.

K.Ş.33: Valay Köyü / D.T.1948 / Okuryazar Değil.

K.Ş.34: Sabuncular Köyü / D.T.1967 / İlkokul Mezunu.

Akman, E. (2003, Eylül 18-20). *Kastamonu Araç ilçesi düğün adetleri*. İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri. Ankara, Türkiye.

Albayrak, K. (2008). Millî dinlerde renk fenomeni. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8*(1), 1-41.

Arslan, S. (2014). Türklerde ağaç kültü ve "hayat ağacı". *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 1*(1), 59-71.

Artun, E. (2005). *Türk halk bilimi*. Kitapevi Yayınları. İstanbul.

Atlı, S. (2020). Kastamonu-Taşköprü yöresi gelin alma geleneği ve "hakçı türküsü" *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, 8*(20), 217-233.

Ataman, S. Y. (1992). *Eski Türk düğünleri ve evlenme rit'leri.* Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bahar. H. İbrarim. (2011). *Sosyoloji*. Akademik Hayat. 4. Baskı. İstanbul.

Bal, H. (2014). *Sosyolojide yöntem ve araştırma teknikleri.* Sentez Yayıncılık. Ankara.

Balcı, A. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Pegem Akademi 12. Baskı. Ankara.

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *5*(2), 368-388.

Barlas, U. (1974). *Anadolu düğünlerinde büyüsel inanmalar*. Halk Eğitim Yayını. Karabük.

Bayar, M. (2020). "Neslin korunması ilkesinin kapsamına dair bir inceleme*". Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4*(2), 128-143.

Bayat, F. (2007). *Türk mitolojik sistemi (Ontolojik ve epistemolojik bağlamda Türk mitolojisi 1).* Ötüken. İstanbul.

Bayat, F. (2012). *Türk mitoloji sistemi*. C.2. Ötüken. İstanbul.

Bahşişoğlu, A. (1998). *Türk kültüründe çeyiz geleneği ve Kastamonu örneği. (Hacettepe Üniversitesi örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Berber, O. (2009). Türk kültüründe eğlence ve birlik unsuru olarak düğünler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2*(10), 1-11.

Briffauld, R. (1990). .*Analar.* (Çev. Şemsa Yeğin). Payel Yayınevi. İstanbul.

Çakmakoğlu, B. (2017*). Kastamonu yöresi geleneksel müzik pratiklerinde kemane. (Ege Üniversitesi örneği)*. [Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.

Cengil, M. & Tekin, D. B. (2016). Kutsal zaman, algılanış biçimi ve ibadet hayatına etkisi. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 15*(29), 33-63.

Dağ, Ü. (2021). Türk ve İskandinav mitolojisinde ağaç sembolizmi. *Milli Folklor*, *33*(132), 63-74.

Demir, G. (2003 Eylül 18-20). *Aile sosyoloji açısından eski Kastamonu düğünleri.* İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Ankara, Türkiye.

Dinçer, Z. (2019). *Kastamonu düğün eğlencelerinde köçeklik geleneği. (Sakarya Üniversitesi örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.

Editör: Bayyiğit, M. (2017). *Din sosyolojisi*. Palet Yayınları. Konya.

Editör: Böke, K. (2014) *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Alfa Yayınları.4. Baskı. İstanbul.

Eker, G. Ö. (2000). Karakeçeli aşiretinde eski Türk inançlarının izleri. *Milli Folklor, 12*(46), 92-100.

Eker, G. Ö. (2007). Türk düğün geleneği içinde Karakeçili Türk düğününün ritüel açıdan değerlendirilmesi. *Studia Uralo-altaica*, *47*, 401-411.

Ekici, M. (2007). *Halk bilgisi (folklor) derleme ve inceleme Yöntemleri.* Geleneksel Yayın. Ankara.

Eliade, M. (2014). *Dinler tarihine giriş*. Kabalcı Yayıncılık. İstanbul.

Erdem, Ş. (2003, Eylül 18-20). *Kastamonu ilinde geleneksel kadın-erkek kıyafetleri*. İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Ankara, Türkiye.

Erdentuğ, N. (1971). "Türkiye'nin Karadeniz bölgesinde evlenme görenekleri ve törenleri III". *Antropoloji Dergisi, (06).*

Erdoğdu, A. (1991). *Kastamonu folkloru 1*. Kastamonu.

Erdoğdu, A. (2008). *Kastamonu folkloru 2*. Kastamonu.

Ergun, P. (2004). *Türk kültüründe ağaç kültü.* Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları. Ankara

Erol, Ç. Ş. S. (2019). Bartın'da düğün geleneklerinin dünü ve bugünü. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 8*(1), 413-445.

Gaiman, N. (2020) *İskandinav mitolojisi*. (Çev. Alican Saygı Ortanca.) İthaki Yayınları. 5.Baskı. İstanbul.

Genç, R. (1999). *Türk inanışları ile milli geleneklerinde renkler ve sarı kırmızı yeş*il. AKM Başkanlığı Yayınları. Ankara.

Gönen, S. (2011). Türk kültüründe kız kaçırarak evliliğin köy seyirlik oyunlarındaki izleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 1*(29), 45-55.

Gültepe, N. (2015). *Türk mitolojisi yeni araştırmalar ışığında*. Resse Yayınları. 5.Baskı. İstanbul.

Günay, Ü. ve Güngör, Ü. (2012). *Başlangıçlarından günümüze Türklerin dini tarihi.* Berikan Yayınevi. Kayseri.

Güngör, N. (1991). *Kültür-eğitim-dil üzerine görüşmeleri ile Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu.* Kültür Bakanlığı. Ankara.

İnan, A. (2000). *Tarihte ve bugün Şamanizm*. Türk Tarih Kurumu Basımevi. 5. Baskı. Ankara.

İnan, A. (1998). *Makale ve incelemeler*. c.1. TTK. 3. Baskı. Ankara.

Kademoğlu, O. (1999). *Çeyiz sandığı.* Duran Ofset. İstanbul.

Kalafat, Y. (2008). *Türk kültürlü halklarda halk inançları*. Dedem Korkut Aşağı Eller. Berikan Yayınevi. Ankara.

Kalafat, Y. (2009). *Kodlar- kültler-1.Türk kültürlü halklarda karşılaştırmalı halk inançları.* Berikan Yayınevi. Ankara.

Kankal, A. (2004). *Türkmen'in kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. yüzyıllar arası şehir hayatı).* Zafer Matbaası. Ankara.

Karabaş, S. (1996). *Dede Korkut'ta renkler.* YKY. İstanbul.

Karakelle, A., ve Özbağı, T. (2019). Somut olmayan kültürel mirasın korunması bağlamında çeyiz geleneği "Erzurum Örneği". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *23*(3), 668-689.

Karataş, H. (2014). Geleneğin kuşaklara aktarımı bağlamında bir Çatalzeytin düğün türküsü: "Dünür Ağa".*Milli Folklor, 26*(101).

Kartarlı, A. (2017). Nitel düşünce ve etnografi: etnografik yönteme düşünsel bir yaklaşım. *Moment Dergi*, *4*(1), 207-220.

Kayıkçı, D. G. (2003, Eylül 18-20). *Kastamonu halk kültürü ortamında kadın giysilerinin tanıtımı ve gelin giysisinin modernizasyonu.* İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Ankara, Türkiye.

Kiral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8*(15), 170-189.

Koç, A.(2016). "Eşikteki mücadele: Anadolu düğünlerinde kaynana-kaynata güreşi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9*(42), 252-274.

Korkmaz, E.(2008). *Eski Türk inançları ve şamanizm terimleri sözlüğü.* Anahtar Kitaplar Yayınevi. İstanbul.

Koşay, H. Z. (1944). *Türkiye Türk düğünleri üzerine mukayeseli malzeme*. Maarif Matbaası. Ankara.

Köksal, H. (1996). Türk düğünlerinde "Saçı geleneği", buna bağlı ritler-pratikler. *III. Miletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri 9-11 Ekim 1995*.

Neuman, W. L. (2017). *Toplumsa araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar.* c.2. Yayınodası. Ankara.

Ocak, A. Y. (1983). *Bektaşi menkıbnamelerinde İslam öncesi inanç motifleri*. Enderun Kitapevi. İstanbul.

Oy, A. (1997). *TDV İslam ansiklopedisi.* C.15. ss.367-369. İstanbul.

Ögel, B. (1998). *Türk kültürünün gelişme çağları.* 3.Baskı. İstanbul.

Ögel, B. (2014). *Türk mitolojisi* I. Cilt. Türk Tarih Kurumu. 6. Baskı. Ankara.

Ögel, B. (2014). *Türk mitolojisi II. Cilt.* Türk Tarih Kurumu. 6. Baskı. Ankara.

Ögel, B. (2000). *Türk kültür tarihine giriş VI*. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi. Ankara.

Özen, K. (1991). Doğu Anadolu'da eski Türk inançlarının izleri. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 4*(90), ss.65, İstanbul.

Roux, J-P. (2011). *Türklerin ve Moğolların eski dini.* Kabalcı Yayınevi. İstanbul.

Sağır, A. (2017). Batı Karadeniz'de bir kültür unsuru olarak köçeklik. *Sosyoloji Dergisi*, (36), 171-203.

Santur, M. C. (2003, Eylül 18-20). *Kastamonu evlenme adetlerinin halk bilimsel açıdan incelenmesi.* İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Ankara, Türkiye.

Sezen, L. (2005). Türkiye'de evlenme biçimleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,11(* 27), 185-195.

Taşkıran, E. G., & Sevgi, Ş. A. R. (2016). Geçmişten günümüze kına. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, *6*(2), 30-37.

Tekkaya, M. (2014). *Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da kutsal zamanlar. (Yüzüncü Yıl Üniversitesi örneği).* [Yüksek Lisans Tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

Turan, A. (1991). Törelerimizde kalın (başlık) adeti. *Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırma Dergisi, 2*(12), 39-42.

Üstündağ, B. (2018). *Türkiye ve Fas düğünlerinin halkbilimi uygulamaları açısından karşılaştırmalı sosyolojik incelenmesi. (İstanbul Üniversitesi örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Vardar, M. (2010). *Çankırı'da kına, nişan ve düğün geleneği. (Gazi Üniversitesi örneği).* [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.

Yeşil, Y. (2014). Türk dünyası'nda geçiş dönemi ritüelleri üzerine tespitler. *21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, 3*(9), 117-136.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi. Ankara.

Yıldız, N. (2002). Kastamonu'nun ilçesi Abana'da halk kültürü. *Erdem, 13*(19), 551-568.

Yıldız, N. (2000, Mayıs 21-23). *Kastamonu'nun ilçesi Abana'da düğün ve bayram adetleri.* Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu, Türkiye.

Yılmaz, M. E. (2016 Mayıs 5-7*). Anadolu halk kültüründe yer alan seyirlik köy oyunları (Yozgat İli Örneği)*. Uluslararası Bozok Sempozyumu, Yozgat, Türkiye.

Yolcu, M. A. (2014). *Türk Kültüründe evliliğe bağlı tabu ve kaçınmalar*. Kömen Yayınları. 1.Baskı. Konya.

Zengin, A. Y. (2008). *Düğünleriyle, türküleriyle, manileriyle Kastamonu*. Ilgaz Yayınları. ATS Kitapevi. İstanbul.

https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/224000, Erişim Tarihi: 07.07.2021.

https://www.youtube.com/watch?v=pEzJiPpOzQ0, Erişim Tarihi: 10.10.2022.

https://i.dugun.com/articles/body/ekonomik-kina.jpg.jpg, Erişim Tarihi: 10.10.2022.

https://tr-tr.facebook.com/tascilikoyu67/posts/1012384752137933/,Erişim Tarihi: 10.10.2022.

https://www.aa.com.tr/tr/yasam/azdavay-kusaginin-son-ustalari-/1063879,Erişim Tarihi: 10.10.2022.

https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63811/azdavay.html, Erişim Tarihi: 06.12.2022.

https://hadeethenc.com/tr/browse/hadith/3711, Erişim Tarihi: 11.12.2012.

EKLER

EKLER

EK A DÜĞÜN GÖRSELLERİ

Şekil A1.Gelinin ellerine kına yakılma anı.

Kaynak: https://i.dugun.com/articles/body/ekonomik-kina.jpg.jpg (Erişim Tarihi: 10.10.2022)

Şekil A2. Hak günü hakçıların kale kurması.

Kaynak: https://www.youtube.com/watch?v=pEzJiPpOzQ0 (Erişim Tarihi: 10.10.2022)

Şekil A3. Hakçıların haka giderken taktıkları yaşmak.

Şekil A4.Duvak.

Kaynak: https://tr.pinterest.com/pin/229754018477703526/?mt=login (Erişim Tarihi: 10.10.2022)

Şekil A5. Düğünde sağdıçların taktığı yağlık.

Şekil A6. Yörede kadınların taktığı takke, fes.

Şekil A7. Paçalık.

Şekil A8. Entari (Gelinlik). (Saniye Tülek'e ait 1956 yılından kalma bir gelinlik. Azdavay Halk Eğitim Merkezi)

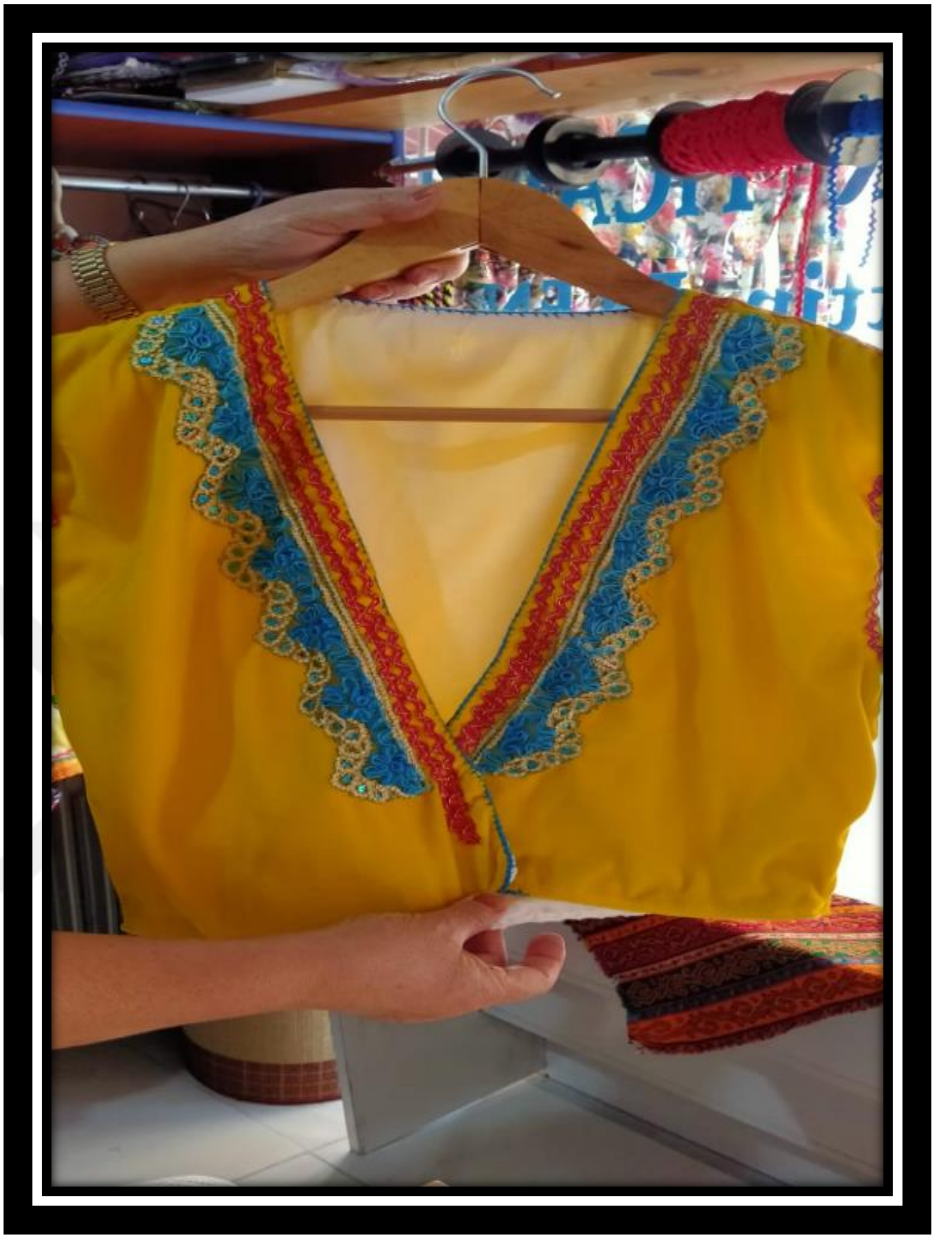

Şekil A9. Yelek.

Şekil A10. Ön Bezi.

Şekil A11. Kuşak

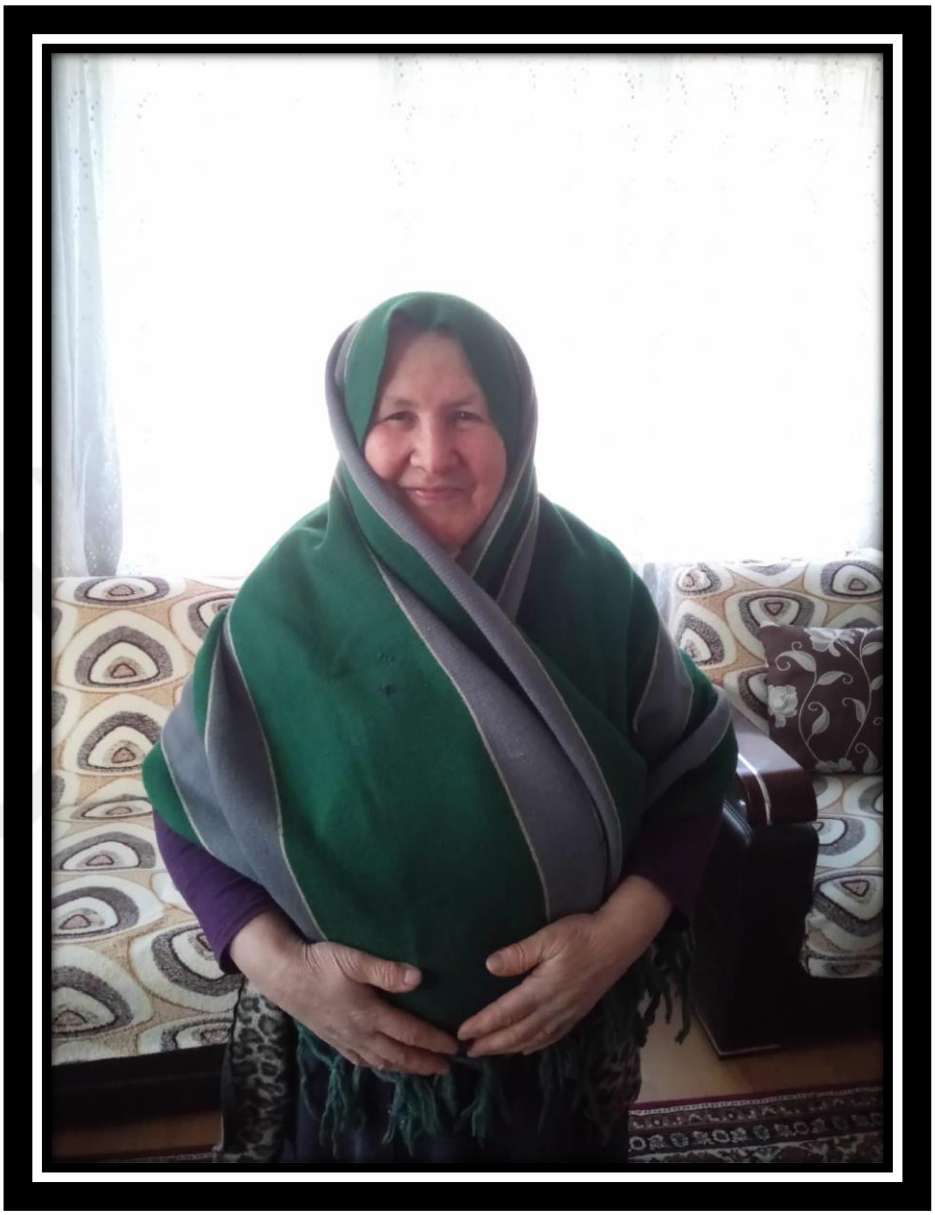

Şekil A12. Bürgü.

Şekil A13. Ok.

Şekil A14. Çeyiz Sandığı.

Şekil A15. Gelin Alma Töreni (Hak).

Şekil A16. Haka giden kadın resmi.

Şekil A17. Elinde su testisi taşıyan bürgülü hakçı kadın.

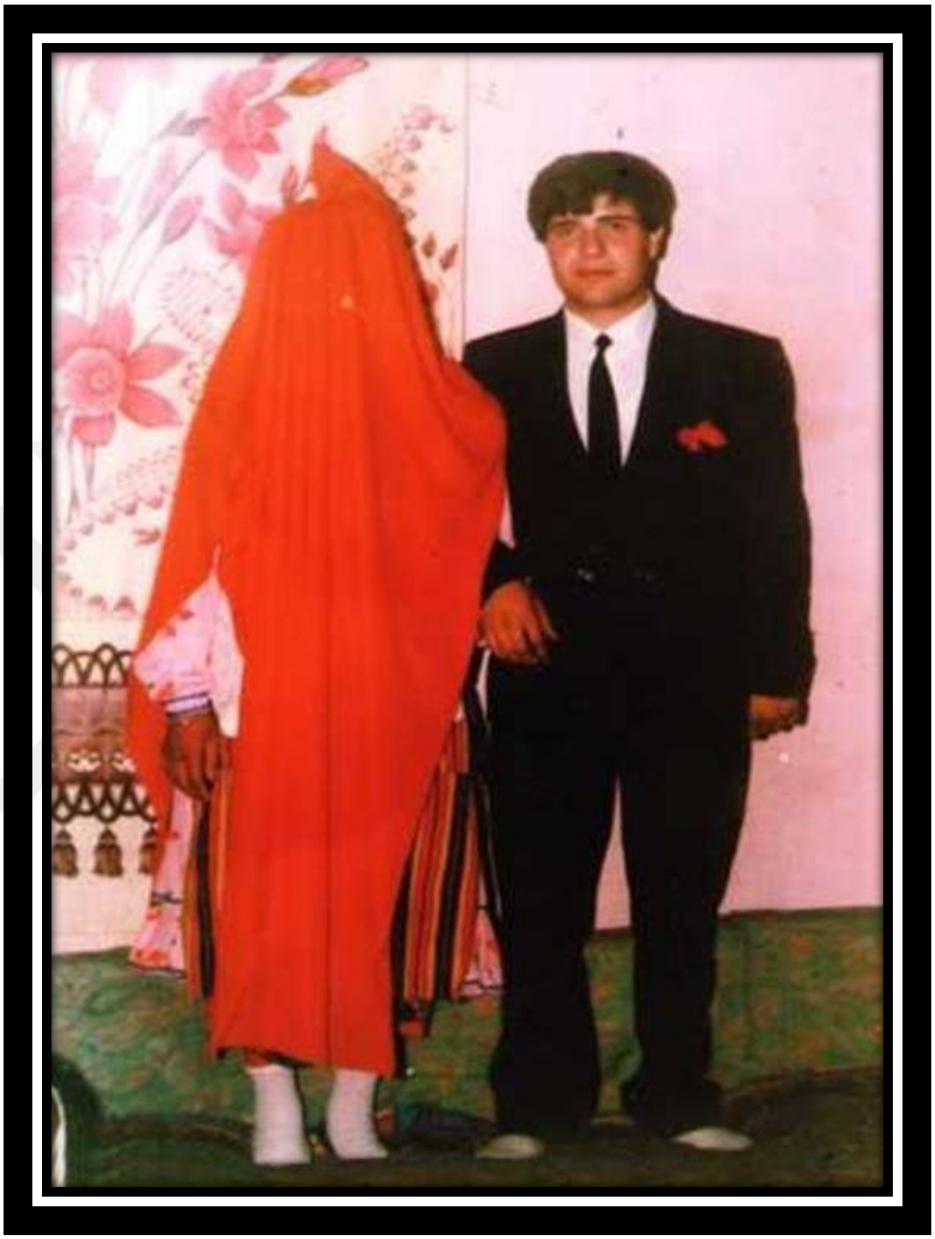

Şekil A18. Gelin ile damat.

(Azdavay Halk Kütüphanesinden temin edilmiştir.)

Şekil A19. Kuşak dokuyan kadın.

https://www.aa.com.tr/tr/yasam/azdavay-kusaginin-son-ustalari-/1063879/: (Erişim Tarihi: 10.10.2022)

Şekil A20. Ön bezi dokuyan kadın.

Şekil A21. Azdavay-Çocukören Köyü-Ortaköy Mahallesi’nde bulunan nikâh ağacı(Nikâh Armudu).

Şekil A22. Azdavay-Çocukören Köyü-Ortaköy Mahallesi'nde bulunan nikâh ağacı (Nikâh Armudu).

Şekil A23. Azdavay-Çömlektepe Köyü-Öskem Mahallesi’ nde bulunan nikâh ağacı.

Şekil A24. Azdavay-Çömlektepe Köyü-Öskem Mahallesi’nde bulunan nikâh ağacı.

Şekil A25. Köy helvası.

Şekil A26. Köy çöreği.

Şekil A27. Davul-zurna- köçek ekibi.

Kaynak: https://tr-tr.facebook.com/tascilikoyu67/posts/1012384752137933/ (Erişim Tarihi: 10.10.2022)

EK B ARAŞTIRMA SORULARI

Tablo 1. Araştırmada Kullanılan Soru Örnekleri

1. Azdavay yöresinde evlenme sürecindeki aşamalar nelerdi?
2. Evlilik çağına gelmiş bir kişi, ailesine evlenme istediğini nasıl iletirdi?
3.Yörede evlenme yaşı ortalama kaçtı? Eğitim seviyesinin evlilik yaşına bir etkisi var mıydı?
4. Gelin adayı olarak seçilmiş kişide hangi özellikler aranırdı?
5. Evlilikte eş seçimi nasıl olurdu? Birey eşini kendisimi seçerdi yoksa ailesi mi?
6. Kız görme âdeti nasıl gerçekleştirilirdi?
7. Ev görme âdeti nasıl gerçekleştirilirdi?
8. Kız isteme merasimi nasıl olurdu?
9. Başlık parası, süt parası gibi adetler var mıydı?
10. Söz kesme merasimi nasıl gerçekleştirilirdi?
11. Şerbet içmek ne demektir?
12. Urba görmek ne demektir?
13. O dönemlerde düğün olacağı halka nasıl duyurulurdu?
14. Kına merasimi nasıl gerçekleştirilirdi?
15. Düğün ve kına gibi özel günlerde hangi kıyafetler giyilirdi?
16. Düğünde yemek ve eğlence âdeti nasıldı?
17. Evlilik sürecinde ritüel olarak gerçekleştirilen batıl inançlar var mıydı?
18. Evlilik sürecinde inanç unsurlarının etkisi var mıydı?
19. Evlilik akdi hangi nikâh türü ile gerçekleştirilirdi?
20. Gerdek gecesine yönelik yöreye has uygulamalar var mıydı?
21. Çok eşlilik durumu nasıldı?
22. Boşanmalar ne sıklıktaydı?
23. Hiç evlenmemiş bireylere karşı toplumun yaklaşımı ne olurdu?